

Daginstitutionernes hverdag 2010

Del 1: Bemanning, aktiviteter og omsorg

Maj 2010

Daginstitutionernes hverdag 2010

Undersøgelsen er udført under ledelse af seniorkonsulenterne Niels Glavind og Susanne Pade, Bureau 2000.

Studertermedarbejdere: Thorbjørn Bust Fessel, Jan Holm Weber, Lennart Anthony, Peter Mouritzen, Jonas Nørgaard, Kristoffer Glavind

Undersøgelsen er udført på bestilling af
FOA – Fag og Arbejde

Henvendelser:

FOA – Fag og Arbejde
Staunings Plads 1-3
1790 København V
Tlf.: 46 97 26 26

Henvendelser vedr. undersøgelsens tekniske indhold til:

Bureau 2000
Skråplanet 29
3500 Værløse
Tlf.: 44 66 22 64. www.bureau2000.dk
Copyright: Bureau 2000

Indhold

Daginstitutionernes hverdag	1
Forord.....	5
1. Undersøgelsens hovedresultater	7
1.1. Formål og metode	7
1.2. Institutioner, grupper og børnetal.....	8
1.3. Bemanding	9
1.4. Ledelse og ”andet arbejde”	11
1.5. Forholdet mellem antal børn og antal voksne.....	13
1.6. Dagens gang. Aktiviteterne.....	15
1.7. Tilstrækkelig omsorg	16
2. Institutioner, grupper og børnetal	19
3. Bemanding	25
3.1. Det faste personale	25
3.2. Støttepersonale	26
3.3. Studerende.....	27
3.4. Vikar.....	27
4. Ledelse og ”andet arbejde”	31
4.1. Ledelse	31
4.2. Den økonomiske styring	33
4.3. ”Andet arbejde”. Ledernes vurdering	34
4.4. ”Andet arbejde”. Stuemedarbejdernes vurdering.....	36
5. Forholdet mellem antal børn og antal voksne.....	40
5.1. Belastningsgrader.....	40
5.2. ”Reel belastningsgrad”	42
5.3. Børn-voksen forholdet i dagens løb	44
5.4. Personale i ydertimerne.....	45
5.5. Alenearbejde i dagens løb	49
6. Dagens rytme. Aktiviteter	50
6.1. Dagens rytme	50
6.2. Aktiviteterne.....	55
6.3. Andre faste aktiviteter og emneuger	58
7. Tilstrækkelig omsorg	61
Bilag 1	67
Åbne spørgsmål.....	67
Bilag 2.....	72
Metode	72

Forord

Hvis der i gennemsnit er én voksen til at tage sig af 5 vuggestuebørn eller 10 børnehavebørn, kan det af og til komme til at glippe med omsorgen for den enkelte.

Denne enkle konstatering har talrige forældre og ansatte i daginstitutionerne kunnet gøre i en årrække. Det har ført til massive protester, uden at forholdene er blevet forbedret. Tværtimod er tiden til det enkelte barn fortsat blevet udhulet – de seneste år især gennem krav til de ansatte om dokumentation, som tager tid fra arbejdet med børn.

Det er baggrunden for nærværende undersøgelse, som har haft til formål at kortlægge den faktiske hverdag i institutionerne og sammenhængen mellem hverdag og bemanning.

Undersøgelsen påviser bl.a., at der *er* den sammenhæng, personalet altid har fremhævet: Jo mindre personale, jo sværere bliver det at sikre omsorgen.

Det er i og for sig ganske enkelt. Men det er som om politikerne har lukket øjnene:

- Det kan vel ikke være så slemt her i vor kommune, når vi bruger lige så mange penge på en plads som gennemsnittet?
- Man kan vel altid skære nogle procenter, uden at det ligefrem går ud over omsorgen?

Nej, det kan man ikke. Og i dag er forholdene i daginstitutionerne sådan, at der – med et aktuelt udtryk - er brug for en genopretningsplan, som kan sikre børnene en god hverdag.

Undersøgelsen er i øvrigt gennemført af Bureau 2000. En række institutioner har bistået med at teste de to spørgeskema'er, inden undersøgelsen gik i gang. Alle landets 4500 institutioner er blevet indbudt til at deltage, og ansatte i næsten halvdelen af disse – dækkende alle landets 98 kommuner - har deltaget i større eller mindre omfang. Det vidner om en stor interesse. Vi vil gerne takke de mange, der har medvirket til undersøgelsen.

Forhåbentlig kan undersøgelsen bidrage til, at vi får en diskussion om kvalitet i daginstitutionerne og i børnenes liv på et reelt grundlag.

*Jakob Sølvhøj
Formand – pædagogisk sektor
FOA-Fag og arbejde*

1. Undersøgelsens hovedresultater

Vi kan tydeligt mærke, at det bliver sværere og sværere at nå ordentlig omkring det enkelte barn og nå alle de spændende aktiviteter, som vi brænder for at tilbyde, da vi bliver mere og mere presset, med alt det andet der kommer udefra, som også skal nås. Derfor kan den dårlige samvittighed godt forfølge en, og arbejdsbyrden kan føles tung i perioder.

Kommentar fra leder

1.1. Formål og metode

Formålet med undersøgelsen er at sætte fokus på personalenormering og hverdagen i daginstitutioner. Tanken har været, at dette skulle ske i form af en kortlægning, hvor man kobler forskellige aspekter, fx:

- sammenhængen mellem normering og institutionernes hverdag
- forskellige ”normeringsmål”
- moduler og børnefremmøde
- lukkedage
- madordninger m.v.

Undersøgelsen er gennemført som en spørgeskemaundersøgelse i det internetbaserede program ”Inquisite”, som hostes af uni-c. Der er fundet fungerende e-mailadresser på 4185 institutioner for børn under skolealderen, svarende til 90 pct. af institutionerne i hele landet.

Det er Bureau 2000s opfattelse, at de indkomne svar med den anvendte vægtning gør det muligt med stor nøjagtighed at vurdere, hvordan forholdene tager sig ud på landsplan.

Hver institution har fået et individuelt link til to spørgeskemaer:

- Et skema til lederen, som handler om rammer: Børnetal, åbningstider, personale, lukning, budgetter m.v.
- Et skema til en stuemedarbejder.

2004 institutioner har i et eller andet omfang udfyldt mindst ét af skemaerne. Det svarer til 48 pct. af de institutioner, Bureau 2000 har korrekt email-adresse for. Svarprocenten varierer dog fra kommune til kommune. Det skal desuden understreges, at mange af de 2004 besvarelser er ufuldstændige, og at det kun er et mindretal af svarene, der omfatter begge skemaer.

Der er imidlertid deltagelse fra institutioner i alle 98 kommuner. Ved analyser af, hvordan det ene eller det andet forhold ser på ud landsplan, kan man på den baggrund opnå en stor grad af nøjagtighed ved at vægte op – enten i forhold til det samlede institutionsantal, eller med en yderligere vægtning i forhold til indskrevne børn.¹

---

¹ De analyser i Kapitel 10, som handler om medarbejdernes individuelle oplevelser, er dog ikke vægtet.

1.2. Institutioner, grupper og børnetal

63 pct. af børnene går i aldersintegrerede institutioner

32 pct. går i børnehaver

5 pct. går i vuggestuer

Tabel 1.1. viser dels den gennemsnitlige gruppestørrelse, dels den gennemsnitlige ugentlige opholdstid i de forskellige institutionstyper

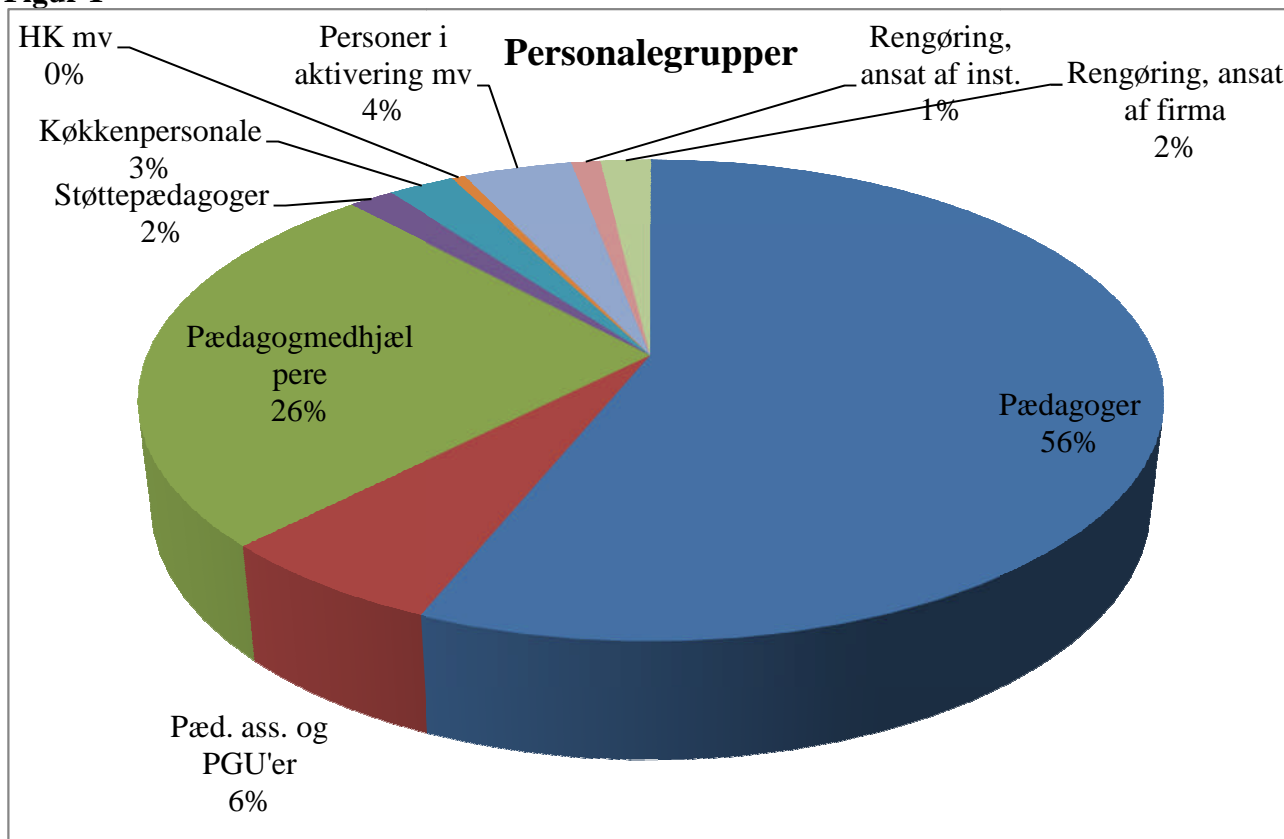
Tabel 1.1. Den gennemsnitlige gruppestørrelse og ugentlige opholdstid for børnene i forskellige institutionstyper

Institutionstype	Gennemsnitlig gruppestørrelse	Gennemsnitlig ugentlig opholdstid i timer
Vuggestuer	11,8 børn	33,4
Børnehaver	19 børn	32,0
Aldersintegrerede institutioner	22,7 børneenheder	33,2
I alt		32,8

1.3. Bemanding

Figur 1 viser personalet (omregnet til fuldtids) fordelt på personalegrupper.

Figur 1

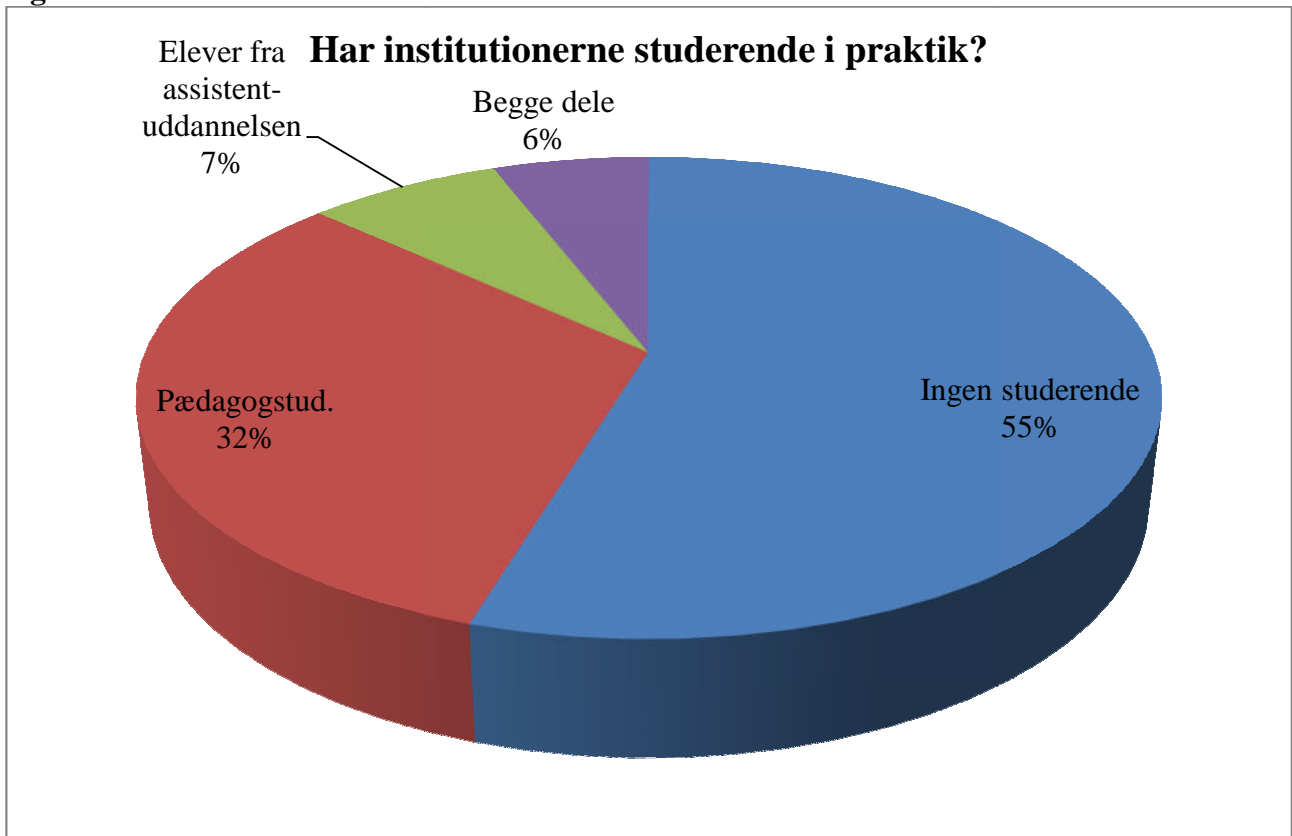

I forhold til Danmarks Statistiks opgørelse er lederne henregnet til pædagoggruppen, og pædagogmedhjælperne er fordelt på uddannelse. Desuden er rengøringspersonale, som kommer fra et rengøringsfirma, medregnet. Pædagoger, pædagogiske assistenter og pædagogmedhjælperne udgør 88 pct. af det samlede faste personale. Det skal understreges, at opgørelsen kun omfatter det faste personale. Hvis man inddrog vikarer, ville pædagogmedhjælpernes andel formentlig være større.

40 pct. af institutionerne har ansat støttepersonale, typisk støttepædagoger. Disse udgør i gennemsnit 31 timer pr. institution (som i nogle tilfælde kan være delt på flere personer).

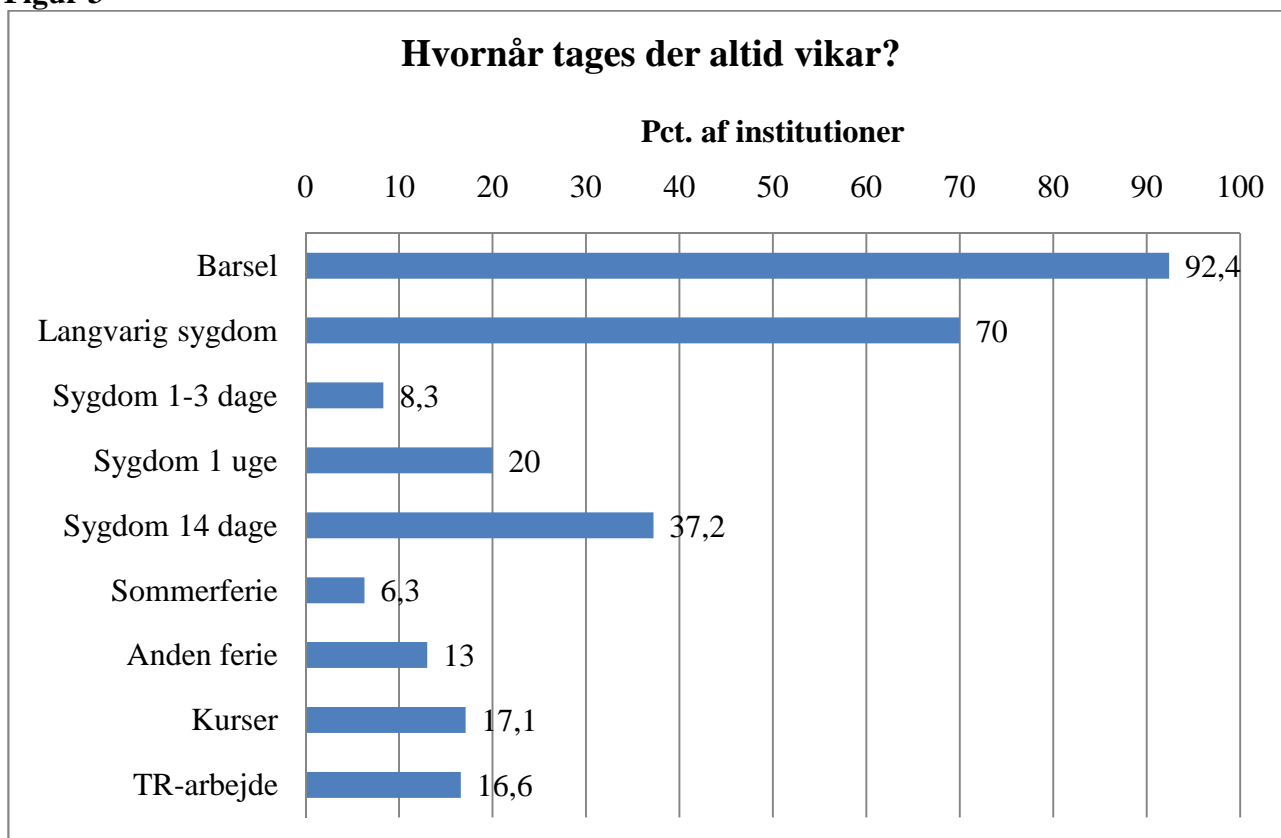
Som det fremgår af Figur 2, har 45 pct. af institutionerne studerende i praktik – enten fra pædagoguddannelsen, fra assistentuddannelsen eller begge dele.

Figur 2

Som det fremgår af Figur 3, tager næsten alle institutioner fuldt ud vikar ved barsel, og de fleste også ved langvarig sygdom. For kortere sygdom m.v. er brug af vikarer mere begrænset.

Figur 3

Forskellene hænger bl.a. sammen med, om man i de enkelte kommuner har puljer, der fx dækker ved barsel.

Når det gælder barsel og langvarig sygdom, oplyser 62 pct. af institutionerne, at de dækkes ind direkte af kommunen eller gennem en fælles pulje. 12 pct. svarer ”nej” hertil, mens 27 pct. opnår delvis dækning, fx sådan at barsel dækkes helt ind, mens langvarig sygdom kun opnår delvis dækning. Når det gælder TR-arbejde, er det kun 1 pct. af institutionerne, der oplyser, at de dækkes ind direkte af kommunen eller gennem en fælles pulje.

1.4. Ledelse og ”andet arbejde”

Institutionerne er under pres af de politiske vinde. Der snakkes om afbureaukratisering - men det er mere tom politisk retorik, end det er virkelighed. Der er stadig tendens til voksende krav om dokumentation, evaluering og systematiseret målopfyldelse.

Kommentar fra stuemedarbejder

28 pct. af institutionerne er omfattet af en områdeledelse, dvs. en struktur med en fælles leder og forældrebestyrelse, men med flere børnehuse/afdelinger, der har en daglig pædagogisk leder. Undersøgelsen ser alene på ledelse/”andet arbejde” i de enkelte børnehuse og i selvstændige institutioner, der ikke er underlagt en områdestruktur.

Institutionerne bruger i gennemsnit 34,5 timer om ugen på ledelse og administration. Det samlede tidsforbruget er mindst i små institutioner, men mindst *pr barn* i store enheder. Institutioner, der er underlagt en områdeledelse, bruger typisk 5-6 timer mindre på ledelse og administration, end institutioner uden områdeledelse. Dette kan dog næppe fuldt ud opveje den tid til ledelse og administration, som anvendes i den fælles ledelsesenhed.

Tidsforbruget til ”andet arbejde” for stuepersonalet er dels anslået af lederen, dels opgjort af stuedarbejderne for en tilfældig dag. Lederne skønner i gennemsnit, at pædagogerne anvender 4 timer om ugen til ”... *andet arbejde end det direkte arbejde med børnene (fx udarbejdelse og dokumentation af læreplaner, personalemøder, forældrebestyrelsesmøder, forældrekonsultationer, kontakt med forvaltningen, tværfagligt samarbejde)*”. Pædagogmedhjælperne skønnes at anvende 2 timer om ugen på disse opgaver.

Tabel 1.2. viser stuedarbejdernes egen opgørelse på en tilfældig dag.

Tabel 1.2. Svarpersonens eget gennemsnitlige tidsforbrug til forskellige aktiviteter fordelt på svarpersonens tilhørforhold til medarbejdergrupper

	Dokumen- tation mv	Kontakt med myndig- heder	Drøftel- ser med kolle- ger	Sam- taler med foræl- dre	Indsats i forhold til enkelt- børn	Afspad- sering	Andre afbry- delser	I alt
	Antal minutter i gennemsnit en tilfældig dag							
Pædagoger	37	6	31	24	18	9	18	143
Pædagogmed- hjælperne	17	0	18	17	7	2	7	68

Note: Såvel de svarpersoner, som er pædagoger, som de svarpersoner, der er pædagogmedhjælperne, har en gennemsnitlig ugentlig arbejdstid på 33 timer.

Her svarer pædagogernes gennemsnitlige tidsforbrug pr. uge til ”andet arbejde” 12 timer om ugen, mens pædagogmedhjælpernes svarer til 5-6 timer om ugen. Det skal understreges, at forskellen i forhold til ledernes vurdering formentlig først og fremmest skyldes, at stuedarbejderne også har registreret de *tilfældige afbrydelser og samtaler*.

Målingen på stuen er foretaget en tilfældig dag. Det betyder, at den er et dårligt udgangspunkt for måling af den *enkelte* institutions ressourcer. Derimod giver gennemsnitstallene et godt billede af det faktiske tidsforbrug på landsplan til ”andet arbejde”.

Tager man højde for, at personalet også har en halv times daglig frokostpause, peger resultaterne i retning af, at stuepædagogerne, der pålægges flest opgaver med dokumentation m.v., typisk anvender lidt over halvdelen af deres tid sammen med børnene, mens pædagogmedhjælperne anvender ca. $\frac{3}{4}$ af deres tid hos børnene.

1.5. Forholdet mellem antal børn og antal voksne

Institutionernes personalestandard måles ofte ved udtrykket ”belastningsgrad”, som defineres som børnepasningstimer/personaletimer.

Sædvanligvis måles børnepasningstimerne som (børn x åbningstid), hvilket er en svaghed, fordi børnene jo kun er i institutionen en del af åbningstiden, og børnefremmødet er ujævnt fordelt i dagens løb. Man skal være opmærksom på, at en *lav* belastningsgrad betyder en *høj* personaledekning, altså mange voksne i forhold til fx 100 børn.

Personaletimerne måles efter antallet af løntimer. Det er også en svaghed, fordi personalet kun bruger en del af deres tid på børn.

De forhold, som bestemmer børnefremmøde og tidsforbrug til ”andet arbejde”, kan være forskellige fra institution til institution og fra kommune til kommune.

Der er derfor ud over den ”almindelige belastningsgrad” beregnet en ”reel belastningsgrad”, hvor børnepasningstimerne måles som antal reelt fremmødte børn, mens personaletimerne måles ved at fratække det antal timer, der anvendes til ledelse og administration, frokost og de timer, som medarbejderne efter lederens skøn anvendes til dokumentation, møder med forældrene, kontakt til forvaltningen, personalemøder m.v. Nogle gennemsnitsværdier fremgår af Tabel 1.3.

Tabel 1.3. Gennemsnitlig ”almindelig” og ”reel” belastningsgrad

	Almindelig belastningsgrad=Børnetal x åbningstimer/personaleløntimer	Reel belastningsgrad=Børnetal x opholdstid/timer til rådighed for børn
Vuggestuer	4,9	4,0
Børnehaver	10,0	8,4
Aldersintegrerede institutioner	10,4	8,5

Note: I aldersintegrerede institutioner regnes med børneenheder, således at 1 vuggestuebarn=2 børnehavebørn.

Det skal bemærkes, at man i denne tabel kun har taget højde for de former for ”andet arbejde”, som en leder kan forudse. Medtager man yderligere tilfældige afbrydelser, drøftelser med forældre, der ikke er planlagt, og situationer, hvor en voksen må gå fra børnegruppen med et enkeltbarn, bliver forholdet mellem børn og voksne:

Vuggestuer: 4,9 børn pr. voksen

Børnehaver: 10,5 børn pr. voksen

Aldersintegrerede institutioner: 10,5 børneenhed pr. voksen

Tidligere havde man en ”tommelfingerregel” om, at der skulle afsættes personale til at åbne og lukke institutionen. Normalt regnede man med to personaletimer pr. uge til denne funktion til hele institutionen.

Formålet med denne regel var at sikre, at lyset var tændt i institutionen, stolene sat ned efter rengøring, varme sat på osv., før de første børn kom. Tilsvarende var det rarest for børnene, hvis institutionen først blev låst og der blev slukket, efter at de sidste var gået. Derfor afsatte man ca. 10 minutter til én person daglig før og efter lukketid.

I dag er det kun 21 pct. af institutionerne, hvor der møder en medarbejder før institutionen åbner, og kun 12 pct. har en medarbejder til at slukke efter lukketid.

En anden af de ”gamle tommelfingerregler” var, at der i selve åbningstiden altid skulle være to voksne til stede med børnene. Dette blev af organisationerne fremhævet som et ”sikkerhedskrav”, idet man på den måde kunne sikre, at der fortsat var én voksen tilbage, hvis der fx skete noget med ét af børnene.

I dag er det kun knap halvdelen af institutionerne, der efterlever dette sikkerhedskrav:

54 pct. af institutionerne har mindst to medarbejdere fra åbningstids begyndelse.

53 pct. af institutionerne har mindst to medarbejdere frem til lukketid.

42 pct. har *både* to medarbejdere fra åbningstids start *og* to medarbejdere frem til lukketid.

De institutioner, hvor en medarbejder er alene om morgenen, har en gennemsnitlig varighed for alenearbejdet på 43 minutter.

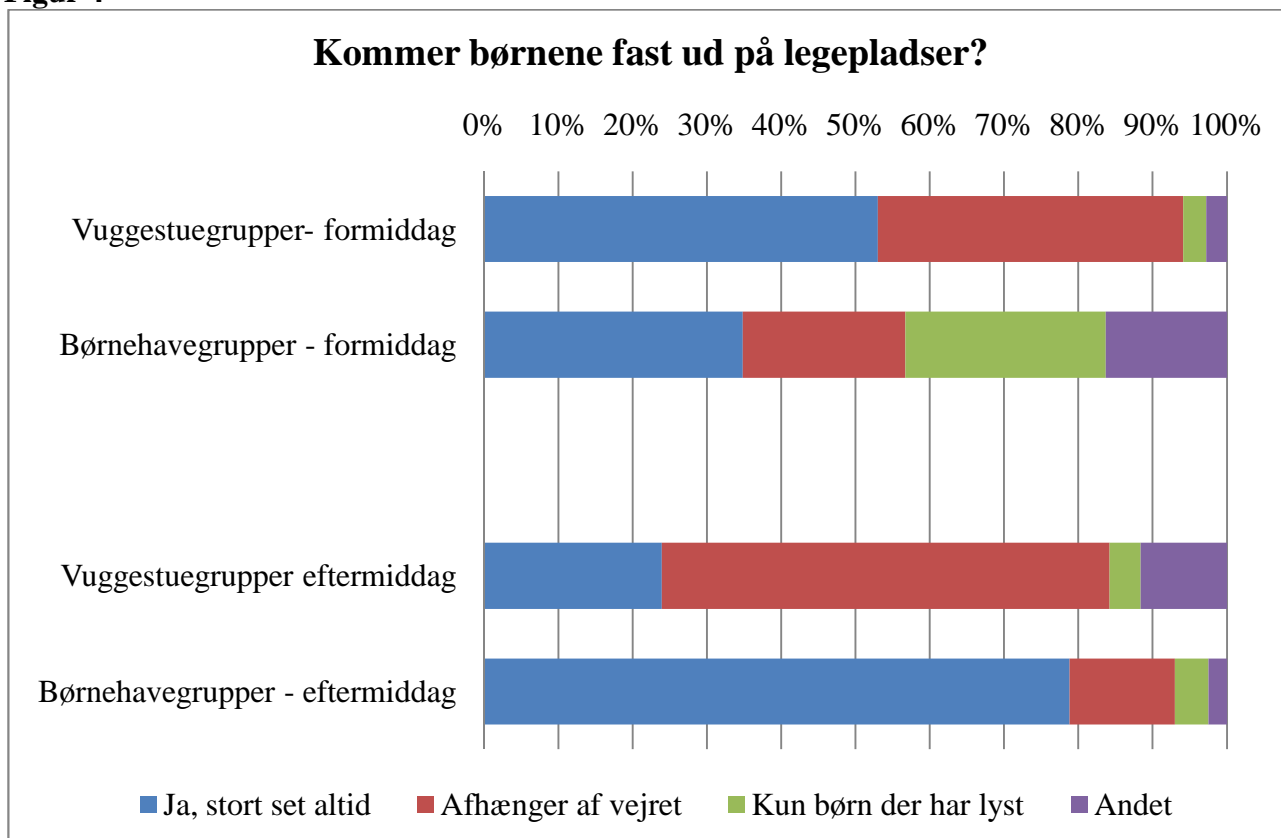
I de institutioner, der har en medarbejder alene om aftenen, har dette alenearbejde en gennemsnitlig varighed på 44 minutter.

Også *efter* at alle grupper er åbne, ser man, at en medarbejder kan være alene med en *børnegruppe*. Dette sker i 57 pct. af institutionerne. Typisk er der tale om perioder, der begynder kl. 8-9, og som varer godt en time.

1.6. Dagens gang. Aktiviteterne

Børnene tilbringer meget tid på legepladsen, men institutionerne har forskellig holdning til, hvilken rolle, man skal lade vejret spille, og om børnene evt. selv må bestemme. Figur 4 viser dette.

Figur 4

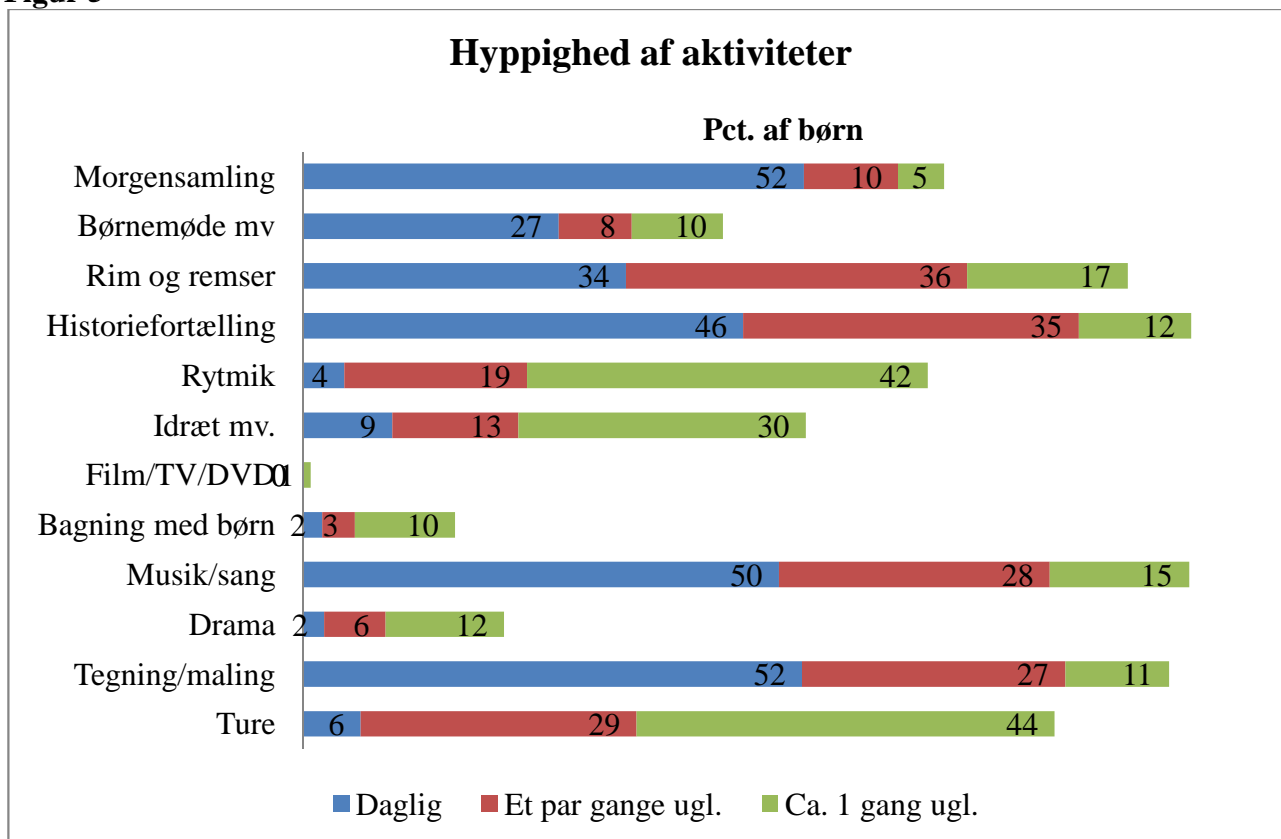

Næsten halvdelen af institutionerne oplyser, at børnene kommer to gange på legepladsen om eftermiddagen – typisk således, at afhentning sker her.

Hvis børnene benytter legepladstilbuddet fuldt ud (eller vejret er til det), betyder det typisk, at halvdelen af dagen tilbringes ude. De målrettede aktiviteter, som de voksne tilrettelægger indendørs (fx rytmik og kreative aktiviteter), ligger typisk om formiddagen. Det tidsmæssige omfang og mulighederne for at dele børnegrupperne synes at variere. Ofte vil der være tale om et forløb på fx en times varighed.

Figur 5 viser hvor stor en del af børnene, der deltager i en række aktiviteter hver uge eller hyppigere.

Figur 5

En aktivitet som ture afhænger bl.a. af bemanningen: Jo færre børn pr. voksen, jo hyppigere kommer børnene på tur.

1.7. Tilstrækkelig omsorg

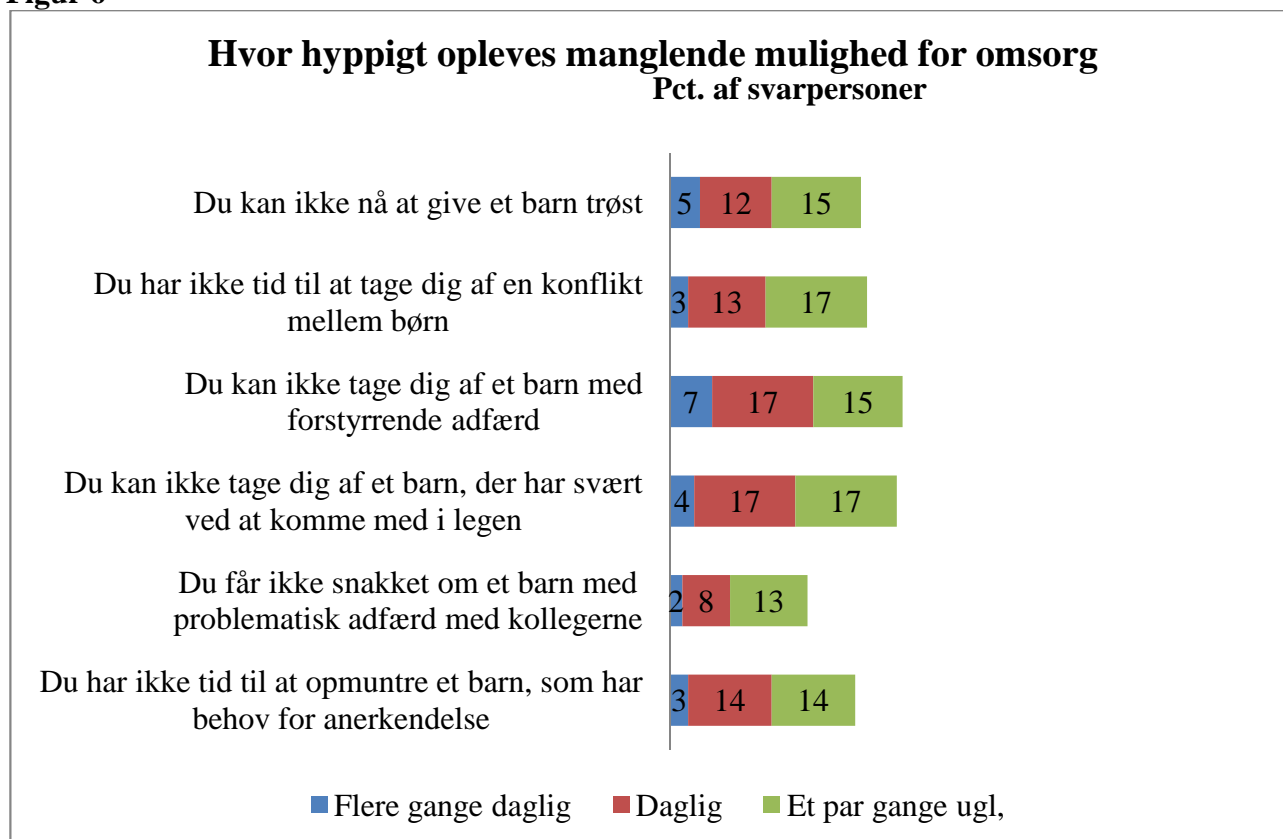
Det bliver mere og mere svært at få hverdagen til at hænge sammen, og fagligheden bliver sat på prøve ved, at det ikke altid er muligt at yde den pædagogiske indsats, man gerne ville yde. Der er mangel på personaletimer, vikar, udefra kommende opgaver, der skal løses og besvares, mangel på timer til børn med særlige behov. Frustration over, at der næsten hver dag er børn, man ikke har haft en god kontakt med

Kommentar fra leder

Svarpersonerne til stueskemaet er blevet bedt om at forholde sig til, hvor hyppigt de har oplevelser af ikke at kunne give tilstrækkelig omsorg.

Figur 6 viser, hvor stor en andel af svarpersonerne, der hyppigt har disse oplevelser.

Figur 6

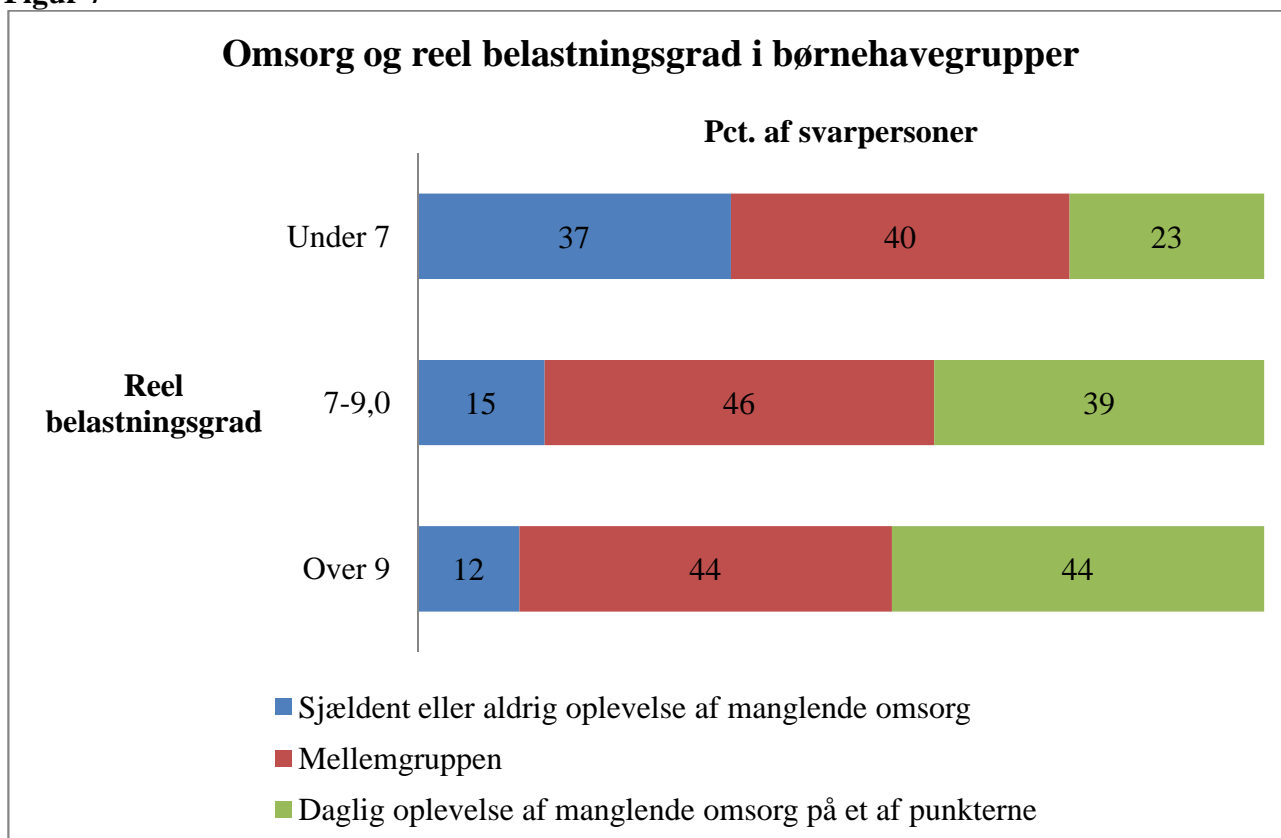

Der er nu dannet et samlende udtryk for omsorg, som er defineret således:

- Hvis svarpersonen har svaret "sjældent/aldrig" til alle seks underspørgsmål vedr. omsorg, tages dette som udtryk for "god oplevelse af omsorg". Denne gruppe udgør 20 pct.
- 36 pct. af de ansatte oplyser, at de dagligt eller flere gange dagligt oplever, at de har en mindre god oplevelse af at kunne yde tilstrækkelig omsorg for børnene.
- Andre svarkombinationer betragtes som en "mellemlig gruppe". Denne gruppe udgør 43 pct.

Figur 7 viser nu sammenhængen mellem oplevelsen af omsorg og den "reelle belastningsgrad". Den reelle belastningsgrad har vi som tidligere nævnt defineret som det gennemsnitlige antal børn, der faktisk er til stede sat i forhold til det gennemsnitlige antal voksne, der faktisk er beskæftiget med børnene.

Figur 7

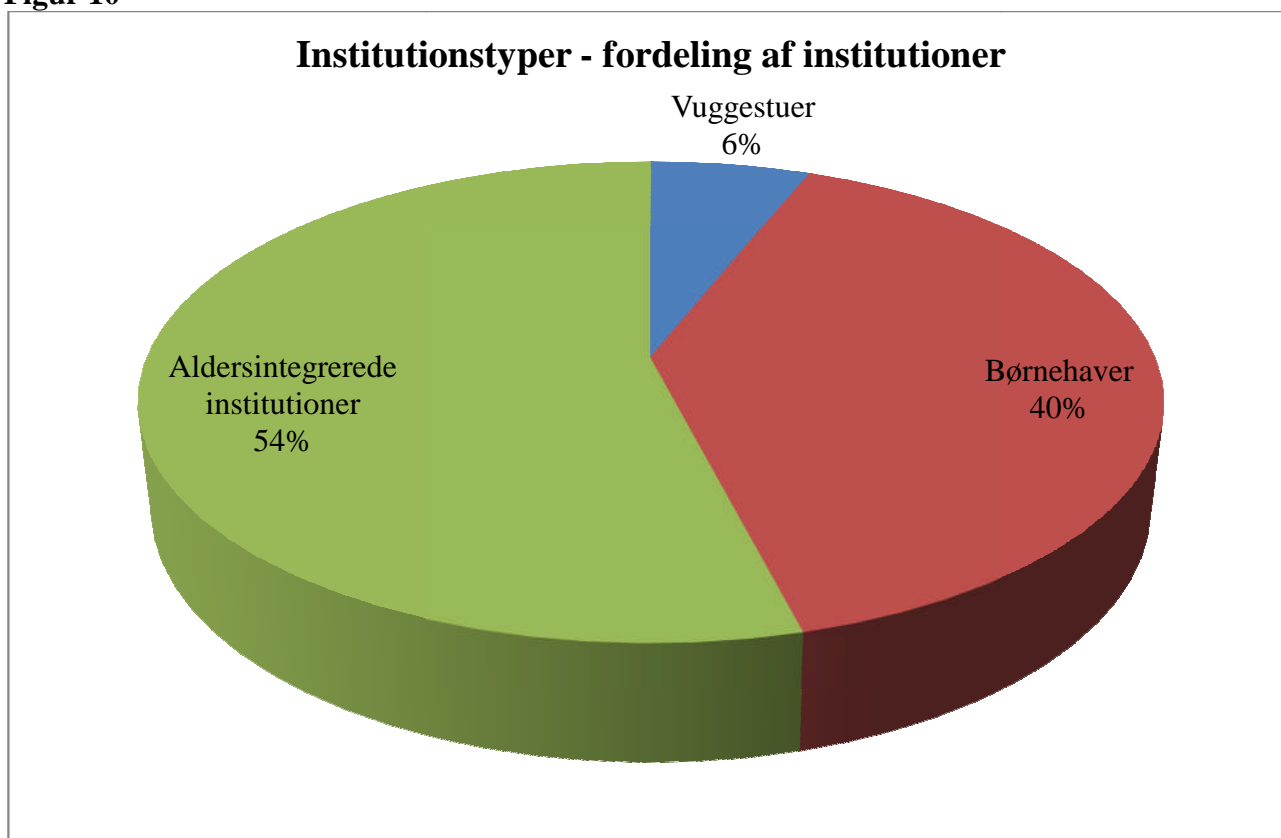

Figuren viser en meget klar sammenhæng: Risikoen for oplevelse af omsorgssvigt fordobles, hvis personalenormeringen er lav. Denne påvisning er formentlig undersøgelsens vigtigste resultat.

2. Institutioner, grupper og børnetal

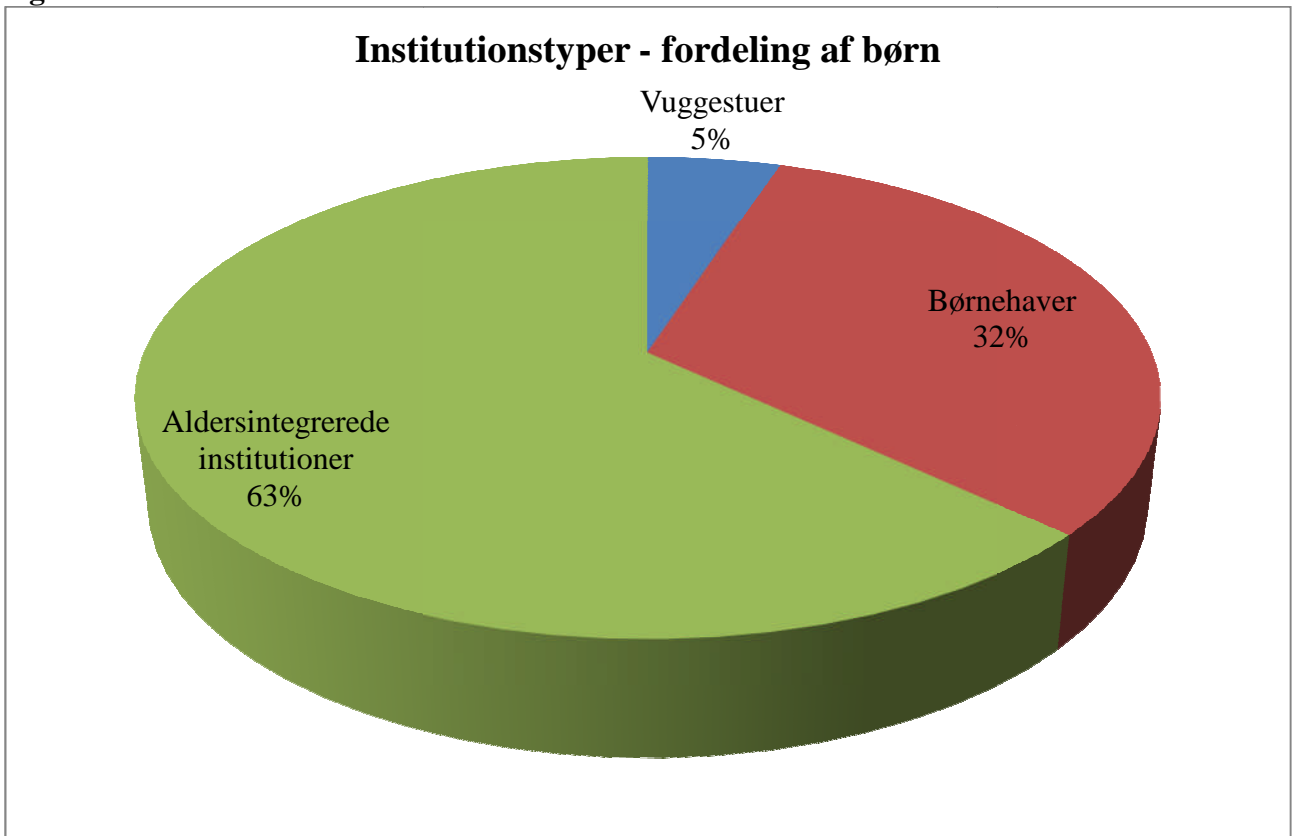
Som det fremgår af Figur 10, er et flertal af institutionerne aldersintegrerede institutioner.

Figur 10

Eftersom de aldersintegrerede institutioner gennemsnitlig er større end vuggestuer og børnehaver, er de aldersintegrerede institutioners overvægt endnu tydeligere, hvis man fordeler efter indskrevne børn (april 2010). Dette fremgår af Figur 11.

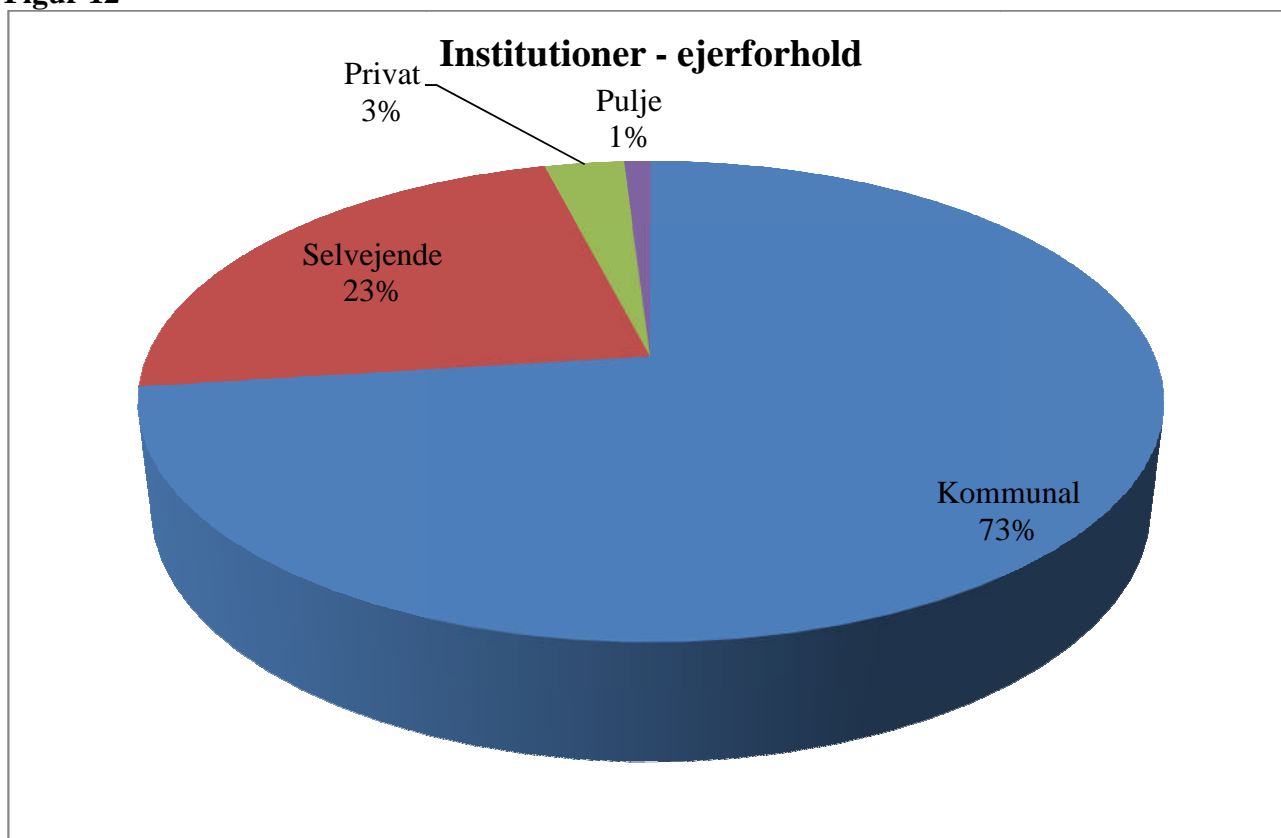
Figur 11

72 pct. af institutionerne er kommunale, jf. Figur 12. Privatinstitutioner og puljeordninger udgør tilsammen kun 4 pct. af institutionerne.

Figur 12

Tabel 2.1. viser det gennemsnitlige antal indskrevne børn for de forskellige institutionstyper.

Opgørelsen omfatter tre begreber:

- indskrevne børn april 2010
- det børnetal, som ligger til grund for budgettet 2010. Dette tal kan være forskelligt fra det antal børn, som er indskrevet i april, fx p.g.a. ”vippenormering”
- Danmarks Statistiks opgørelse over indskrevne børn i de samme institutioner september 2009.

Tabel 2.1. Gennemsnitligt antal indskrevne børn efter forskellige opgørelser

Institutionstype	Vuggestuer	Børnehaver	Aldersintegrerede institutioner
Faktisk indskrevne april 2010	Antal børn		
Vuggestuebørn, april	45	0,2	20,6
Børnehavebørn, april	0,1	53	50,6
Skolebørn, april	0	0,1	6,3
I alt	45,1	53,3	77,5
Børnetal efter budgettet			
Vuggestuebørn, budget	44	0,4	20,5
Børnehavebørn, budget	0	51	48,4
Skolebørn, budget	0	0,2	5,2
I alt	44,3	51,6	74,1
Danmarks Statistiks opgørelse			
0-2 årige, Danmarks Statistik	41,3	1,3	20,9
3-5 årige, Danmarks Statistik	0,7	46,2	42,4
6-18 årige, Danmarks Statistik	0	0,9	4,3
I alt	42	48,4	67,6

Det ses, at vuggestuerne i gennemsnit har 45 indskrevne børn pr. april 2010.

Børnehaverne har i gennemsnit 53 indskrevne børn.

De aldersintegrerede institutioner har i gennemsnit 78 indskrevne børn, heraf 21 vuggestuebørn, 51 børnehavebørn og 6 skolebørn.

Institutionerne er også blevet spurgt om, hvilket børnetal, der ligger til grund for deres budget. Ser vi på de institutioner, der har givet oplysninger om såvel det aktuelle børnetal som det budgetterede antal, får vi følgende forskelle:

- vuggestuerne har i gennemsnit 1 barn mere end budgetteret
- børnehaverne har i gennemsnit 1½ børn mere end budgetteret
- de aldersintegrerede institutioner har i gennemsnit 3-4 børn mere end budgetteret.

Hovedårsagen hertil er formentlig, at undersøgelsen er gennemført i april måned, hvor børnetallet i institutionerne topper, fordi man venter på, at især børn i børnehavealderen sluses videre til skolefritidsordninger og fritidshjem. I stadig flere kommuner har man aftalt med institutionerne, at der er ”vippenormering” eller lignende, således at børnetallet løbende tilpasses sæsonsvingningerne. Havde man i stedet lagt undersøgelsen i september (hvor Danmarks Statistik foretager sin opgørelse), havde man formentlig set, at de faktiske børnetal lå *lavere* end budgetteret.

Denne sæsonsvingning er ganske betragtelig. Hvis fx børnetallet i en typisk aldersintegreret institution svinger med 3-4 børn på hver side af årsgennemsnittet, kan forskellen på en april-tælling og en september-tælling udgøre 7 børn.

Rent faktisk er forskellen til Danmarks Statistiks septembertælling 10 børn. I forhold til Danmarks Statistiks ressourceopgørelse, skal man desuden være opmærksom på, at denne blev flyttet fra forår til efterår i 2003. Hertil kommer, at sæsonvariationen i børnetal kan være steget år for år. Dette er medvirkende til, at det kan give problemer at bruge Danmarks Statistiks opgørelse til en vurdering af standardudviklingen over tid.

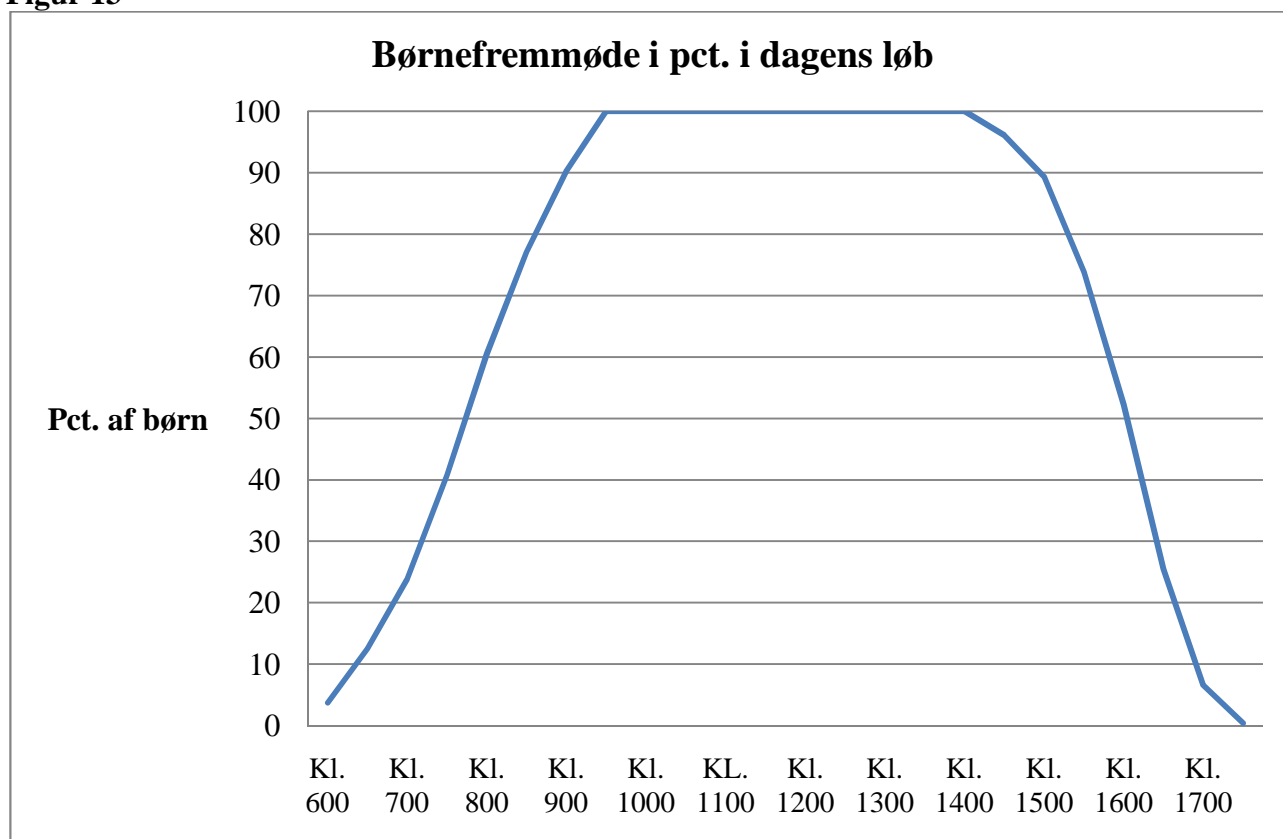
I undersøgelsen spørges om antallet af børnegrupper. Et mindre antal institutioner oplyser, at de ikke har grupper/stuer, men er funktionsopdelte. 6 pct. af institutionerne har en særlig handicapgruppe.

Ser vi på institutioner med mindst to børnegrupper, hvor der hverken er handicapgruppe eller skolebørn, er den gennemsnitlige gruppestørrelse april 2010:

- 11,8 børn i vuggestuer
- 19 børn i børnehaver
- 22,7 børneenheder i aldersintegrerede institutioner.²

Figur 13 viser, hvor stort børnefremmødet er i dagens løb i pct. af det samlede antal børn.

Figur 13

² Idet der i aldersintegrerede institutioner er regnet med 1 vuggestuebarn=2 børneenheder. Der er ikke spurgt om børnenes detaljerede aldersfordeling. Når der kun er 19 børn i børnehavernes grupper i gennemsnit, kan det hænge sammen med, at der er et antal børn under 3 år. Desuden er der mange små, ældre institutioner blandt de "rene børnehaver". Det kan betyde mange institutioner med små grupperum og "skæve" gruppestørrelser.

Ved beregninger af børnefremmødet ses der bort fra sygefravær blandt børnene. Det antages desuden, at alle børn er fremmødt i tidsrummet 9:30-14:00.³

Ud fra disse antagelser fremgår børnenes gennemsnitlige opholdstid af Tabel 2.2.⁴

Tabel 2.2. Den gennemsnitlige ugentlige opholdstid for børnene i forskellige institutionstyper

Institutionstype	Gennemsnitlig ugentlig opholdstid i timer
Vuggestuer	33,4
Børnehaver	32,0
Aldersintegrerede institutioner	33,2
I alt	32,8

Dette svarer til, at børnene i gennemsnit er i institution ca. 6 timer og 34 minutter om dagen.⁵

³ Der er ikke spurgt direkte herom for ikke at gøre skemaet større end nødvendigt.

⁴ Beregningen bygger på fremmødet mandag-torsdag. For fredag eftermiddag antages, at børnefremmødet denne dag reduceres med halvdelen af den eventuelle tidsforskel mellem lukketiden om fredagen og lukketiden onsdag.

⁵ Andre undersøgelser fra fx SFI har vist, at danske børn typisk er knap 7 timer om dagen i institution. Disse undersøgelser bygger typisk på spørgsmål til forældrene. I nærværende undersøgelse er de ansatte spurgt, hvor mange børn, der er på stuen i dagens løb. Men der kan gå lidt tid både morgen og eftermiddag, fra forældrene ankommer med barnet, til det er på stuen. Gennemsnittet på 6 timer og 34 minutter ovenfor bygger desuden bl.a. på fredagene, hvor opholdstiden kan være lidt afkortet. I de undersøgelser, hvor man spørger forældrene, spørger man typisk om en "almindelig hverdag". Alt i alt stemmer resultatet således rimelig godt med andre fund.

3. Bemanding

3.1. Det faste personale

Tabel 3.1. viser den gennemsnitlige bemanding april 2010 i de institutioner, som har deltaget i undersøgelsen.

Tabel 3.1. Gennemsnitsbemanding (fastansatte) i institutionerne april 2010. Bureau 2000s undersøgelse

	Vuggestuer	Børnehaver	Aldersintegre- rede institutioner	Alle institu- tioner
	Personaletimer pr. uge pr. institution			
Pædagoger	248,6	183,5	294	247,5
Pæd. ass. og PGU'er	30,3	19,5	32,4	27,2
Pædagogmedhjælper i øvr.	144	69,3	142,6	114
Støttepædagoger	1,4	7,6	8,6	7,6
Køkkenpersonale	21,9	2,8	15,6	11
HK mv	1,7	1	2,8	2
Personer i aktivering mv	11,2	19	18,8	18,3
Rengøring, ansat af inst.	6,3	4	5,4	4,9
Rengøring, ansat af firma	7	6,5	10,3	8,6
Indskrevne børn	44,2	51,7	77,6	64,9

Tabel 3.2. viser den gennemsnitsbemanding, man fandt i Danmarks Statistiks opgørelse efteråret 2009.

Tabel 3.2. Gennemsnitsbemanding (løntimer) i institutionerne september 2009 i flg. Danmarks Statistik

	Vuggestuer	Børnehaver	Aldersintegre- rede institutioner	Alle institutioner
	Personaletimer pr. uge pr. institution			
Ledelse mv.	33,4	35,5	35,8	35,5
Pædagog mv.	247,5	185,2	268,6	234,2
Pædagogmedhjælper mv.	238,5	119,8	215,4	179,2
Økonoma, kok mv.	15	0,8	9,1	6,2
Sekretær mv.	1,1	1,2	2,8	2,1
Rengørings- og køkkenhjælp	22,8	14,9	16,4	16,3
Pedel, vicevært mv.	2,9	2	5,3	3,8
Indskrevne	38,5	46,8	67,3	57,2

Det er vigtigt at være opmærksom på, at opgørelsesmetoderne er forskellige på en række punkter:

- Danmarks Statistiks data bygger på elektroniske data fra FLD (det fælleskommunale løndatakontor). Her opgør man bemanningen efter de overenskomster, som følges. Det betyder, at vikarer og personer, som fx får løn under barsel, tælles med. Desuden vil personale fra evt. områdeledelse normalt blive fordelt på institutionerne, ligesom man nogle steder ser, at andet kommunalt personale, som følger daginstitutionsoverenskomsten, henføres til daginstitutionsområdet.
- Bureau 2000s opgørelse viser alene det *faste* personale, som arbejder i den enkelte institution.
- Danmarks Statistiks opgørelse tager udgangspunkt i september måned, mens Bureau 2000 har indsamlet data i april. Den ene måned er ikke mere "rigtig" end den anden, men det kan give en væsentlig forskel navnlig når det gælder børnetal på grund af sæsonsvingninger.
- Afgrænsningen af personale er forskellig. Danmarks Statistik udskiller ledelsespersonale. Dette er i Bureau 2000s opgørelse indeholdt i pædagogtallet. Danmarks Statistik udskiller økonomaer fra andet køkkenpersonale, men slår køkkenassistenter sammen med det rengøringspersonale, institutionen selv lønner. Det rengøringspersonale, som får løn fra et privat firma, registreres ikke i Danmarks Statistik.
- Når det gælder antallet af pædagogmedhjælper, skelner Danmarks Statistik ikke mellem pædagogiske assistenter/ansatte med den pædagogiske grunduddannelse (PGU) og pædagogmedhjælper uden uddannelse. Begge grupper regnes som pædagogmedhjælper. Når Danmarks Statistik når frem til et større antal pædagogmedhjælper, hænger det desuden sammen med, at de fleste vikarer og mange personer i aktivering lønnes efter pædagogmedhjælperoverenskomsten – og altså registreres som pædagogmedhjælper af Danmarks Statistik.

Tager man alle disse forskelle i betragtning, er der rimelig god overensstemmelse mellem Bureau 2000s resultater og Danmarks Statistiks data.

3.2. Støttepersonale

Ser man bort fra de institutioner, der har en særlig handicapgruppe, er der 39 pct. af institutionerne, der har ekstra personale, som kan henføres til særlige forhold hos enkeltbørn – normalt støttepædagoger.

Tabel 3.3 viser andelen af institutioner i de forskellige institutionstyper, der har ansat støttepersonale til enkeltbørn, og det gennemsnitlige ugentlige timetal pr. institution.

Tabel 3.3. Andel støttepædagoger og timetal i forskellige institutionstyper

	Pct. af institutioner, der har støttepædagoger	Gennemsnitligt ugentligt timetal pr. institution, der har støttepædagoger
Vuggestuer	31	26
Børnehaver	43	26
Aldersintegrerede institutioner	39	35
I alt	40	31

Note: Bemærk, at det gennemsnitligt ugentlige timetal er udregnet på baggrund af de institutioner, der har støttepædagoger. Det er desuden timetallet pr. institution, ikke pr. ansat. Dette er formentlig årsagen til det højere gennemsnitstimetal i aldersintegrerede institutioner, som ofte er forholdsvis store og kan have mere end én støttepædagog.

3.3. Studerende

Næsten halvdelen af institutionerne har studerende i praktik, enten fra pædagoguddannelsen eller fra den pædagogiske assistentuddannelse, eller begge dele, jf. Tabel 3.4.

Tabel 3.4. Institutioner fordelt efter institutionstype og hvorvidt de har studerende i praktik.

	Ingen studerende	Pædagogstuderende	Studerende fra assistentuddannelsen	Begge dele	I alt
	Pct. af institutioner				
Vuggestuer	58,5	32,4	0	9,1	100
Børnehaver	60,9	26,8	7,5	4,8	100
Aldersintegrerede institutioner	49,6	36,1	7,8	6,4	100
I alt	54,7	32,1	7,3	5,9	100

Når især de aldersintegrerede institutioner hyppigt har studerende, hænger det naturligt sammen med, at der er mange store institutioner i denne gruppe.

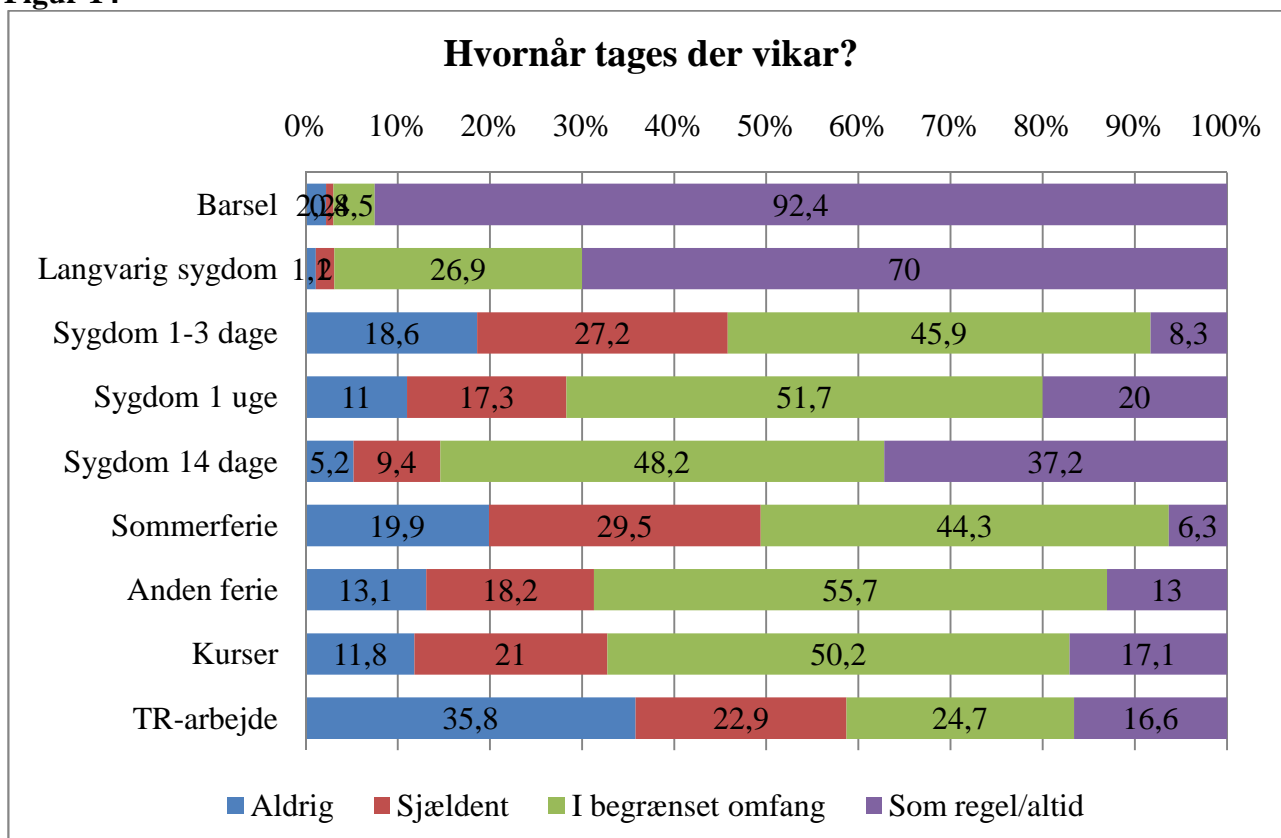
3.4. Vikar

Ved sygdom i personalegruppen kan dagen synes kaotisk om morgenen når man møder, men vi er blevet bedre til at arbejde realistisk altså at nå, det vi kan og skal, nemlig vores kerneopgave: Børnene. Det er fx. ikke sikkert, de kommer ud....Og vi er i personalet meget flexible og gode til at hjælpe hinanden.. Det overlever vi på da vikarbudgettet er skrabet og ikke levner meget vikardækning.

Kommentar fra leder

Institutionernes reelle bemanning er også afhængig af, om der er mulighed for at tage vikar, når det faste personale er væk p.g.a. barsel, sygdom m.v.

Figur 14

Figur 14 illustrerer mulighederne herfor. Det ses, at der næsten altid er vikardækning ved barselsorlov. De fleste steder dækkes langvarig sygdom også fuldt ind. Men fx ved sygdom af 14 dages varighed, er der mange steder, hvor der kun er begrænset vikardækning, og ved kortere sygdom er vikardækningen beskedent.

Forskellene hænger bl.a. sammen med, om man i de enkelte kommuner har puljer, der fx dækker ved barsel.

Når det gælder barsel og langvarig sygdom, oplyser 62 pct. af institutionerne, at de dækkes ind direkte af kommunen eller gennem en fælles pulje. 12 pct. svarer "nej" hertil, mens 27 pct. opnår delvis dækning, fx sådan at barsel dækkes helt ind, mens langvarig sygdom kun opnår delvis dækning.

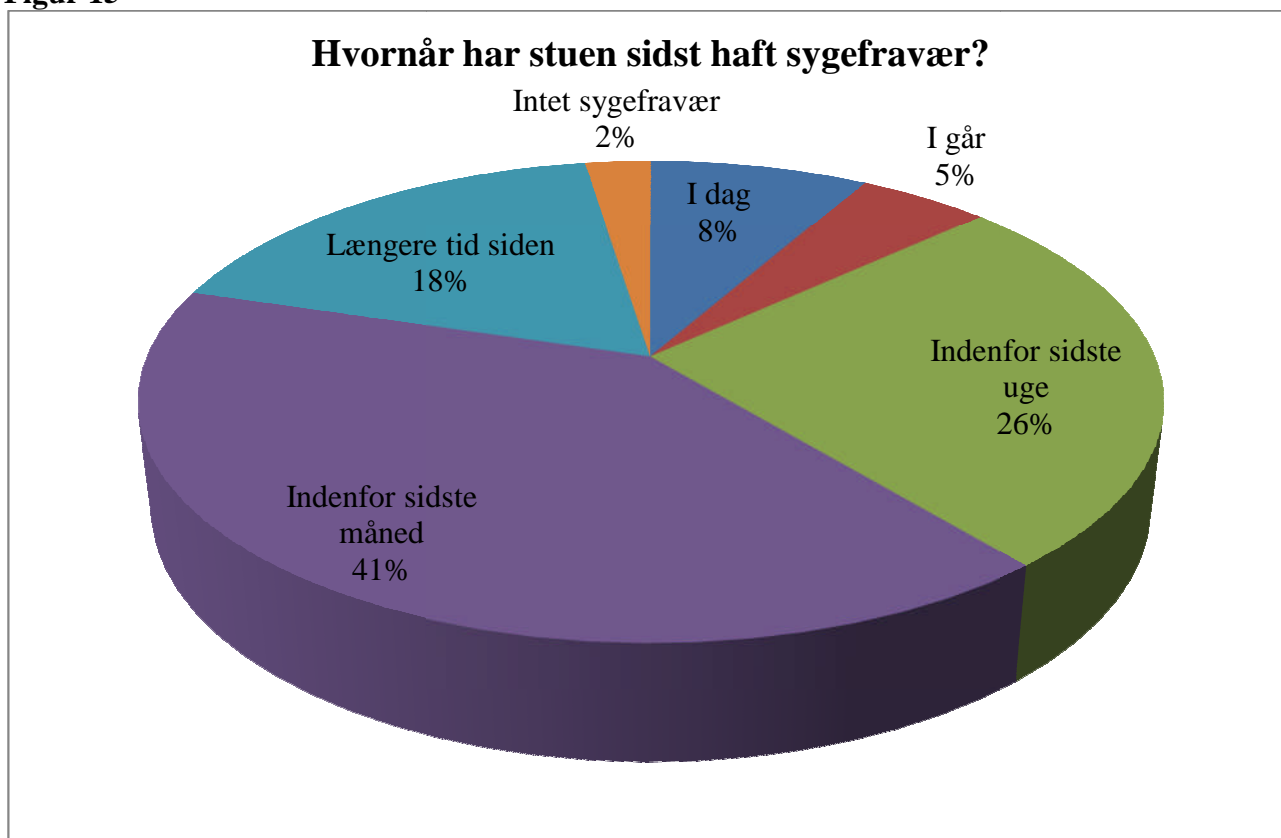
Når det gælder TR-arbejde, er det kun 1 pct af institutionerne, der oplyser, at de dækkes ind direkte af kommunen eller gennem en fælles pulje. 74 pct. svarer "nej" hertil, mens 25 pct. opnår delvis dækning⁶.

Går vi "ned på stueplan" er stuedarbejderne blevet bedt om at oplyse, hvornår de sidst manglede en medarbejder på grund af sygdom. resultatet fremgår af Figur 15.

⁶ Tallene må formentlig tages med et vist forbehold, da mange institutioner ikke har en tillidsrepræsentant.

Figur 15

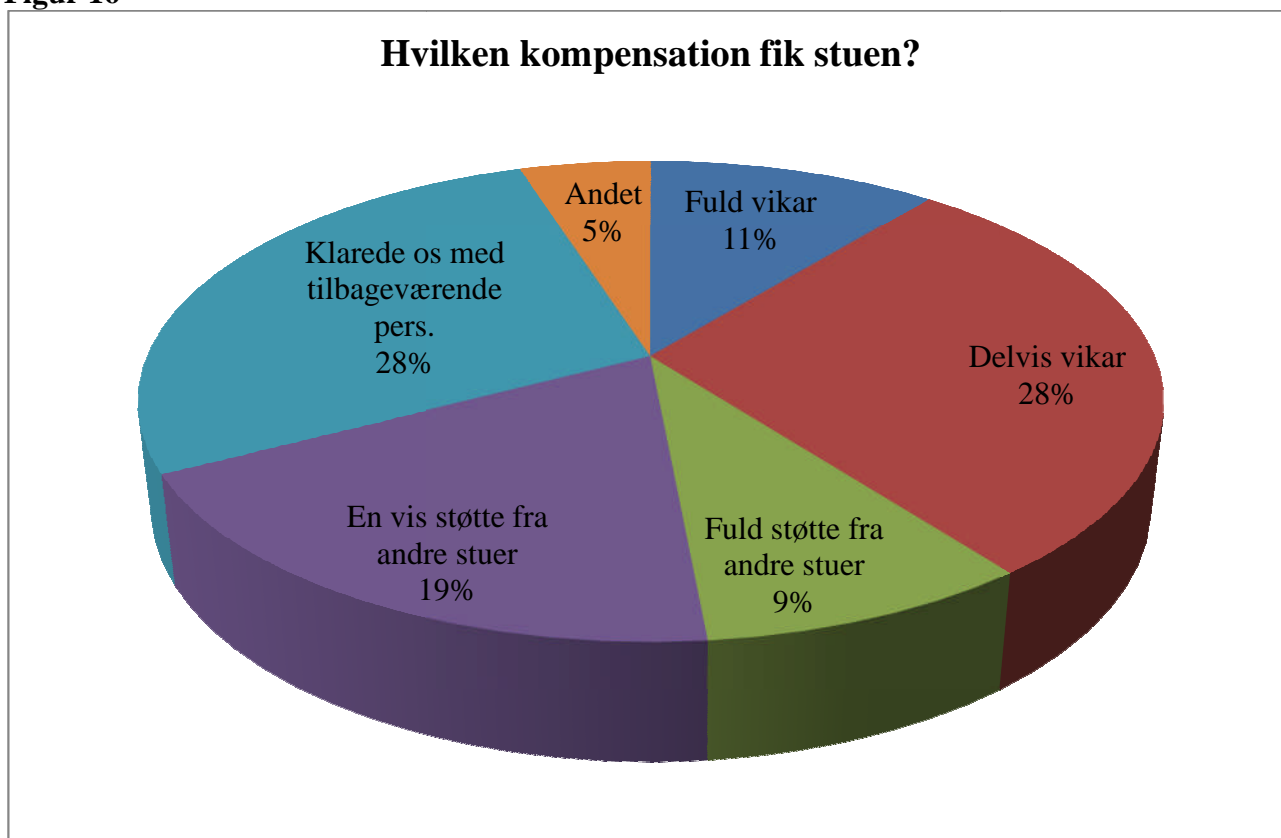

Det ses, at godt 1/3 af stuerne har haft sygefravær inden for den sidste uge. 42 pct. har ikke haft sygefravær den sidste uge, men inden for den sidste måned.⁷

Hvilken kompensation, stuerne har fået i den forbindelse, fremgår af Figur 16. Figuren viser svarene fra stuer, hvor der ikke er gået over en måned siden sidste sygefravær.

⁷ Ifølge Det fælleskommunale Løndatakontor (FLD) havde pædagoger i daginstitutioner i 2008 et gennemsnitligt fravær p.g.a. sygdom, pasning af syge børn mv, på 18,6 dage i løbet af året. Ansatte efter pædagogmedhjælperoverenskomsten havde et gennemsnitsfravær på 19,9 dage. For alle kommunalt ansatte var gennemsnittet 17,8 dage.

Figur 16

Det ses, at langt de fleste enten får vikar eller støtte fra andre stuer – i hvert fald i et vist omfang.⁸

Derfor kan man også i de fleste tilfælde gennemføre de planlagte aktiviteter. For 33 pct. af stuerne betyder sygefravær dog aflysning af ture eller udflugter. Eftersom ture/udflugter for ca. 2/3 af institutionerne er noget, som højst sker 1 gang om ugen (se herom senere), svarer dette formentlig til, at de fleste ture/udflugter aflyses, hvis der er sygdom blandt stuens personale.

⁸ Gruppen "andet" betyder ofte, at lederen går ind i arbejdet.

4. Ledelse og ”andet arbejde”

Vi bliver bombarderet med opgaver fra egen kommune og staten, som vi ikke tidligere gjorde. Mange af tingene er både spændende og udmærket, hvis bare der fulgte tid/ressourcer med opgaverne. Planen er selvfølgelig at det skal komme børnene til gavn. Dette ville det også gøre hvis der var tid til at gøre det ordentligt/ grundigt.

Kommentar fra leder

4.1. Ledelse

28 pct. af institutionerne er omfattet af en områdeledelse, hvor flere lokalinstitutioner inden for samme dagtilbud har en fælles dagtilbudsleder og en fælles forældrebestyrelse, men således at der er en daglig leder i den enkelte afdeling/børnehus. 72 pct. af institutionerne er ikke underlagt områdeledelse.

Institutionerne anvender i gennemsnit 34,5 timer om ugen på ledelse og administration. I dette tal indgår:

lederens timetal

÷ det antal timer, lederen anvender i børnegruppen

+ det antal timer, souschefen, KH'ere og andre medarbejdere anvender på administrative opgaver

Som det fremgår af Tabel 4.1., afhænger det antal timer, som anvendes til ledelse og administration af institutionens størrelse og spørgsmålet om der er en områdeledelse.

Tabel 4.1. Tidsforbrug til ledelse fordelt efter institutionsstørrelse og spørgsmålet om områdeledelse

	Indskrevne børn			
	Under 40	40-59	60 eller flere	I alt
	Timer pr. uge til ledelse og administration			
Del af områdeinstitution	26,2	24,8	37	30,8
Ikke del af områdeinstitution	26,4	32,4	42,4	35,8
I alt	26,3	30,1	41	34,5
Timer om ugen til ledelse og administration pr. barn	0,9	0,6	0,5	0,6

Note: Institutioner, hvor lederen på én gang er leder af området og af det pågældende lokale børnehus, er taget fra.

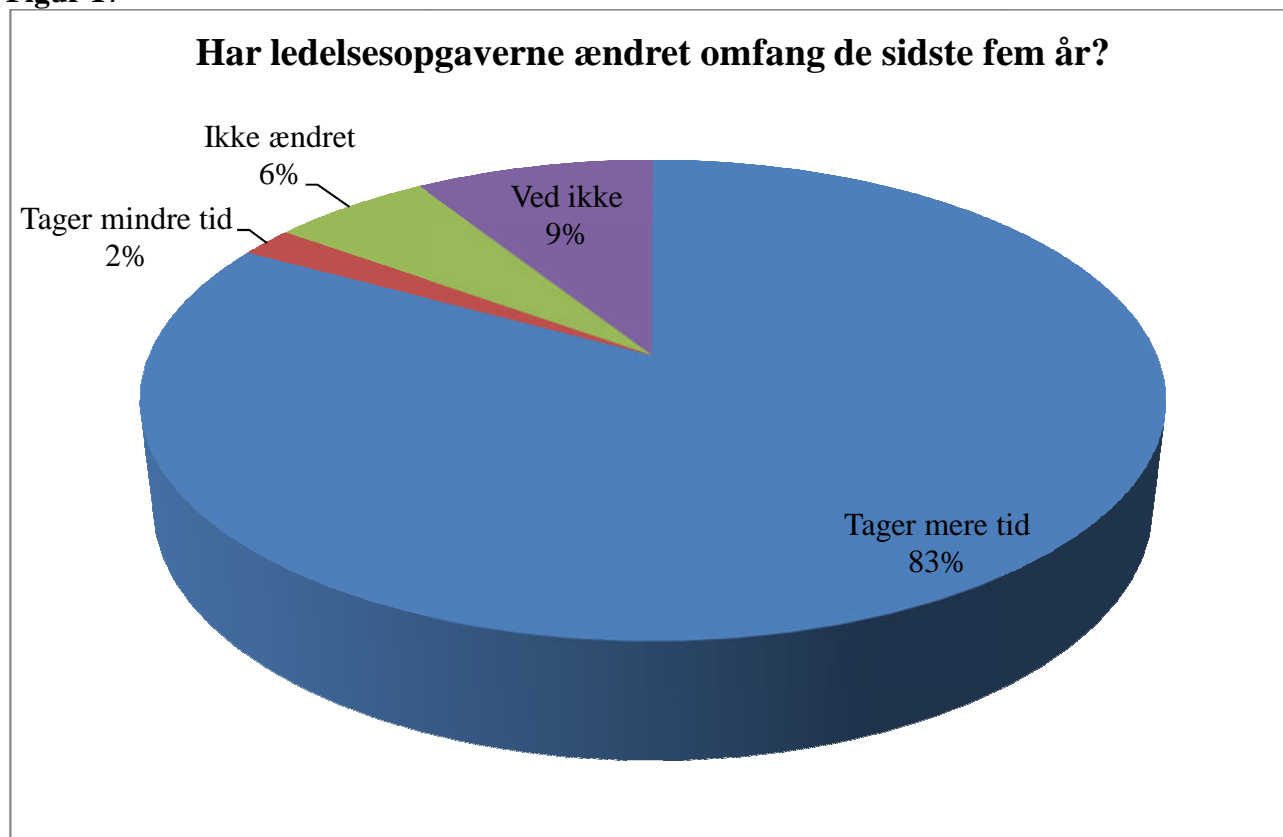
Som venteligt anvender små institutioner samlet mindre tid til ledelse end store institutioner (men mere tid *pr. barn*).

Det ses også, at institutioner, der er underlagt en områdeledelse, typisk anvender 5-6 timer mindre til ledelsesmæssige/administrative opgaver, end institutioner, der skal klare det hele selv. Desværre er der for få svar til en sikker vurdering af, hvor mange personaletimer, der anvendes til

områdeledelse.⁹ Man må imidlertid antage, at områdeledelsen som regel har en bemanning, der ligger noget højere end 5-6 personaletimer pr. institution. Områdeledelse synes derfor ikke at give en arbejdsmæssig rationalisering – svarere tværtimod. De eventuelle fordele ved områdeledelse må således søges på andre områder.

Som det fremgår af Figur 17, er det den helt overvejende opfattelse blandt lederne, at deres opgaver som ledere er øget de senere år.¹⁰

Figur 17

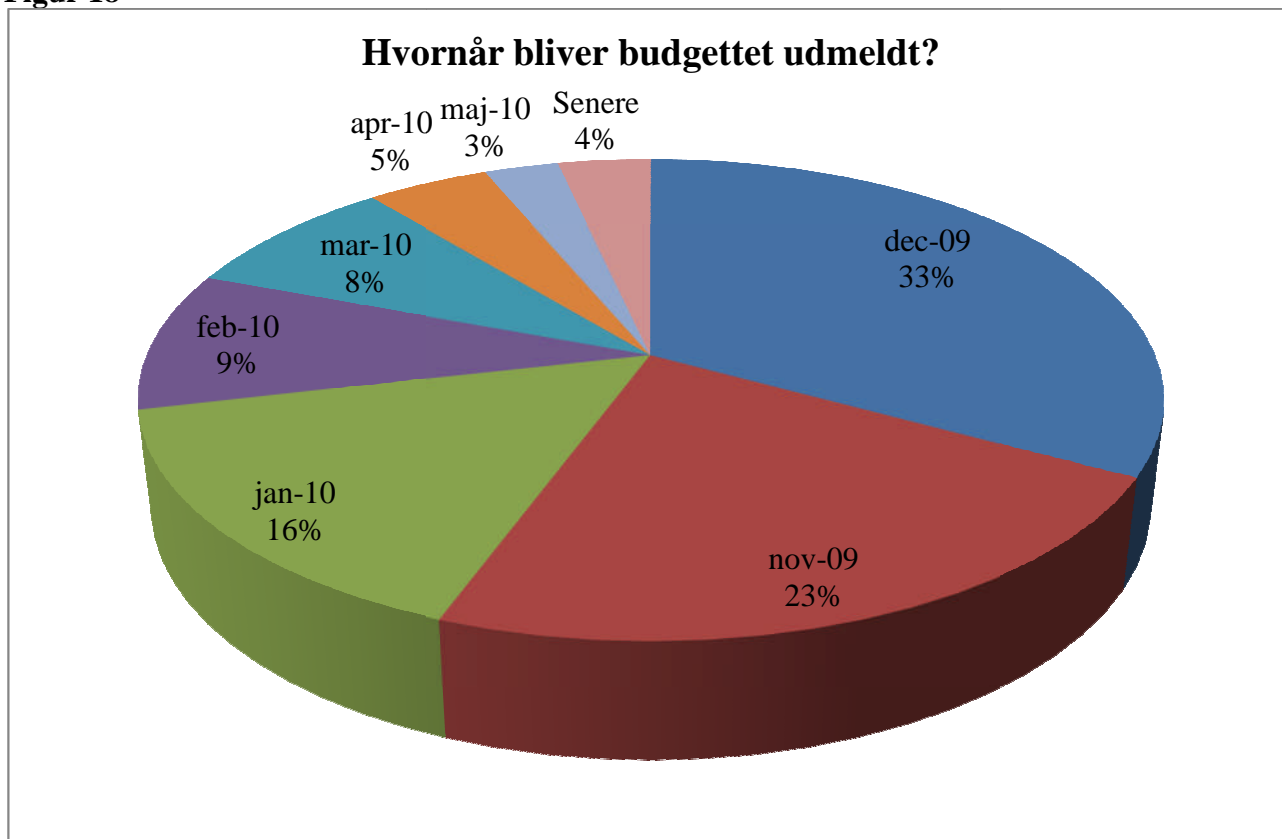
⁹ Spørgsmålet har kun været rettet til de ledere, der selv er områdeledere, og disse synes underrepræsenteret i undersøgelsen.

¹⁰ Det bemærkes, at 60 pct. af svarpersonerne også var ledere i 2005.

4.2. Den økonomiske styring

Ideelt bør lederen have budgettet for det nye år, inden årets begyndelse. Som det ses af Figur 18 var dette da også tilfældet for et flertal af institutioner, når vi ser på 2010-budgettet.

Figur 18

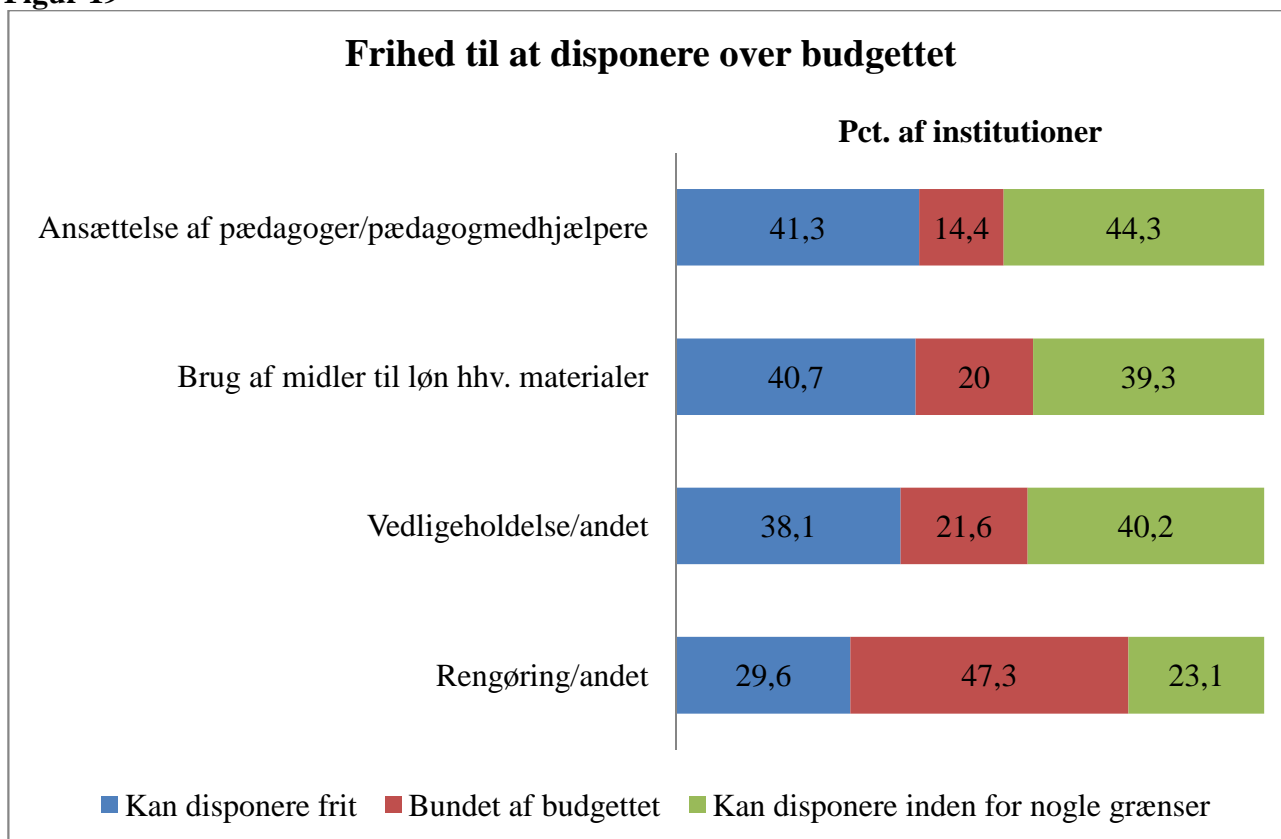

Ca. 6 pct. af institutionerne havde ikke fået 2010-budgettet på undersøgelsestidspunktet (april 2010).

19 pct. af institutionslederne oplyser, at de regner med, at budgettet ligger fast for hele 2010, mens resten vurderer, at det kan blive ændret i årets løb.

Figur 19 viser, hvilken frihed, institutionerne har til at disponere inden for det udmeldte budget.

Figur 19

Det fremgår, at institutionerne overvejende har stor frihed til at ansætte den personalegruppe, de ønsker, og til at bruge fx lønmidler på materialer – eller omvendt. Derimod er der de fleste steder flere bindinger, når det fx gælder sikring af midler til rengøring.

93 pct. af institutionerne kan overføre et eventuelt overskud til næste budgetår.

4.3. "Andet arbejde". Ledernes vurdering

Såvel institutionslederne som personalet på stuerne er blevet bedt om at opgøre, hvor meget tid, pædagoger og pædagogmedhjælpere bruger på andet arbejde. Det spørgsmål, som er stillet til institutionslederen lyder:

"Hvis vi ser bort fra lederen og de administrative opgaver, som løses af andre, hvor lang tid vil du da vurdere, at de enkelte medarbejdere bruger på andet arbejde end det direkte arbejde med børnene (fx udarbejdelse og dokumentation af læreplaner, personalemøder, forældrebestyrelsesmøder, forældrekonsultationer, kontakt med forvaltningen, tværfagligt samarbejde)"

Resultaterne fremgår af Tabel 4.2.

Tabel 4.2 . Ledernes skøn over stuemedarbejdernes tidsanvendelse til diverse opgaver

	Pædagoger	Pædagogmedhjælpere
	Gennemsnitligt timetal pr. uge	
Vuggestuer	3,7	1,9
Børnehaver	4,1	2,1
Aldersintegrerede institutioner	4,0	2,0
I alt	4,0	2,0

Det ses, at lederne vurderer, at pædagogerne i gennemsnit anvender 4 timer, mens pædagogmedhjælperne gennemsnitlig anvender 2 timer på disse opgaver.

Lederne har en forskellig vurdering af tidsforbruget til dette arbejde. Tabel 4.3. viser spredningen i vurderingen, når det gælder *pædagogernes* tidsforbrug.

Tabel 4.3. Spredning i tidsforbrug til andet arbejde efter lederne vurdering for uddannede pædagoger

	Ingen	Op til en 1 time	Over 1, op til 2 timer	Over 2, op til 3 timer	Over 3, op til 4 timer	Over 4, op til 5 timer	Over 5 timer	i alt
	Pct, af institutionsledere							
Vuggestuer	0	8,3	16,6	12,7	45,9	6,6	10	100
Børnehaver	0,1	3,1	12,2	8,1	55,4	10,8	10,3	100
Aldersintegrerede institutioner	0,3	2,2	13,2	10,4	54,4	9,5	9,9	100
I alt	0,2	3	13	9,6	54,3	9,9	10,1	100

Godt halvdelen af lederne mener, at pædagogerne bruger 3-4 timer om ugen på ”andet arbejde”.

Tabel 4.4. viser tilsvarende spredningen når det gælder pædagogmedhjælpernes tidsforbrug.

Tabel 4.4. Spredning i tidsforbrug til andet arbejde efter lederens vurdering for uddannede pædagoger

	Ingen	Op til en 1 time	Over 1, op til 2 timer	Over 2, op til 3 timer	Over 3, op til 4 timer	Over 4, op til 5 timer	Over 5 timer	i alt
	Pct, af institutionsledere							
Vuggestuer	5,9	23,4	57,8	3,3	4,5	1,8	4,3	100
Børnehaver	4,9	14,6	66,4	4,9	2,9	4,1	2,2	100
Aldersintegrerede institutioner	3,8	19	60,8	6,3	4,1	3,6	2,5	100
I alt	4,3	17,5	62,8	5,6	3,6	3,7	2,4	100

Den overvejende opfattelse blandt lederne er, at pædagogmedhjælperne bruger 1-2 timer på ”andet arbejde”.

4.4. ”Andet arbejde”. Stuemedarbejdernes vurdering

Stuemedarbejderne er blevet bedt om såvel for dem selv som for kollegerne på stuen at vurdere deres tidsforbrug på en almindelig hverdag (fx sidste onsdag) for hver af følgende aktiviteter:

- udarbejdelse af dokumentation, planlægning mv
- Kontakt med myndigheder
- Drøftelser, møder med kolleger
- Samtaler med forældre
- Indsats i forhold til enkeltbørn, der ikke kan finde sted i gruppen
- Afspadsering for aftenmøder mv
- Andre afbrydelser

Det ses, at denne liste af opgaver/afbrydelser er noget bredere end den afgrænsning, institutionslederen blev bedt om at forholde sig til. Eksempelvis lægger det spørgsmål, lederen har fået, op til at man medtager forældrekonsultationer + forældremøder. Den liste, stuepædagogerne har forholdt sig til, taler om ”samtaler med forældre”, hvilket bl.a. vil være kunne være den daglige snak ved afhentning mv.

Resultaterne fremgår af Tabel 4.5.

Tabel 4.5. Svarpersonens eget gennemsnitlige tidsforbrug til forskellige aktiviteter fordelt på svarpersonens tilhørsforhold til medarbejdergrupper

	Dokumen- tation mv	Kontakt med myndig- heder	Drøftel- ser med kolle- ger	Sam- taler med foræl- dre	Indsats i forhold til enkelt- børn	Afspad- sering	Andre afbry- delser	I alt
	Antal minutter i gennemsnit en tilfældig dag							
Pædagoger	37	6	31	24	18	9	18	143
Pædagogmed- hjælper/pæd. assistenter	17	0	18	17	7	2	7	68

Note: Såvel de svarpersoner, som er pædagoger, som de svarpersoner, der er pædagogmedhjælper/pædagogiske assistenter, har en gennemsnitlig ugentlig arbejdstid på 33 timer.

Kun 9 pct. af de stuemedarbejdere, der har udfyldt stueskemaet, er pædagogmedhjælper eller pædagogiske assistenter. Stuerne har øjensynlig som regel valgt at lade en pædagog stå for besvarelsen. Med dette forbehold viser Tabel 4.6. hvordan tidsforbruget til de forskellige aktiviteter fordeler sig. Det skal bemærkes, at netop når der er tale om en tilfældig dag, må man regne med stor spredning

Tabel 4.6. Spredning af tidsforbrug til "andet arbejde" på en tilfældig dag.

Antal minutter	Dokumen- tation mv	Kontakt med myndig- heder	Drøftel- ser med kolleger	Samtaler med forældre	Indsats i forhold til enkelt- børn	Afspad- sering	Andre afbry- delser
	Pct. af svarpersoner, der har brugt dette antal minutter på en tilfældig dag						
0	14	80	18	25	56	83	52
15	28	13	32	27	14	7	22
30	32	4	30	33	16	3	15
45	4	0	4	6	4	1	3
60	12	1	10	8	7	4	6
90	6	1	2	1	2	0	1
120	2	0	2	0	1	1	1
180	1	0	1	0	0	1	0
Mere end 180	1	0	1	0	0	0	1
I alt	100	100	100	100	100	100	100

Sammenligner man de to opgørelser (lederens og stuemedarbejderens egen), er det iøjnefaldende, at stuemedarbejderne vurderer, at pædagogerne i gennemsnit har brugt mere end 2 timer *pr. dag* til andet arbejde end det direkte arbejde med børnene, mens ledernes vurdering af visse af disse opgaver i gennemsnit er 4 timer *pr. uge*. Det vil være forkert at udlægge dette sådan, at lederne

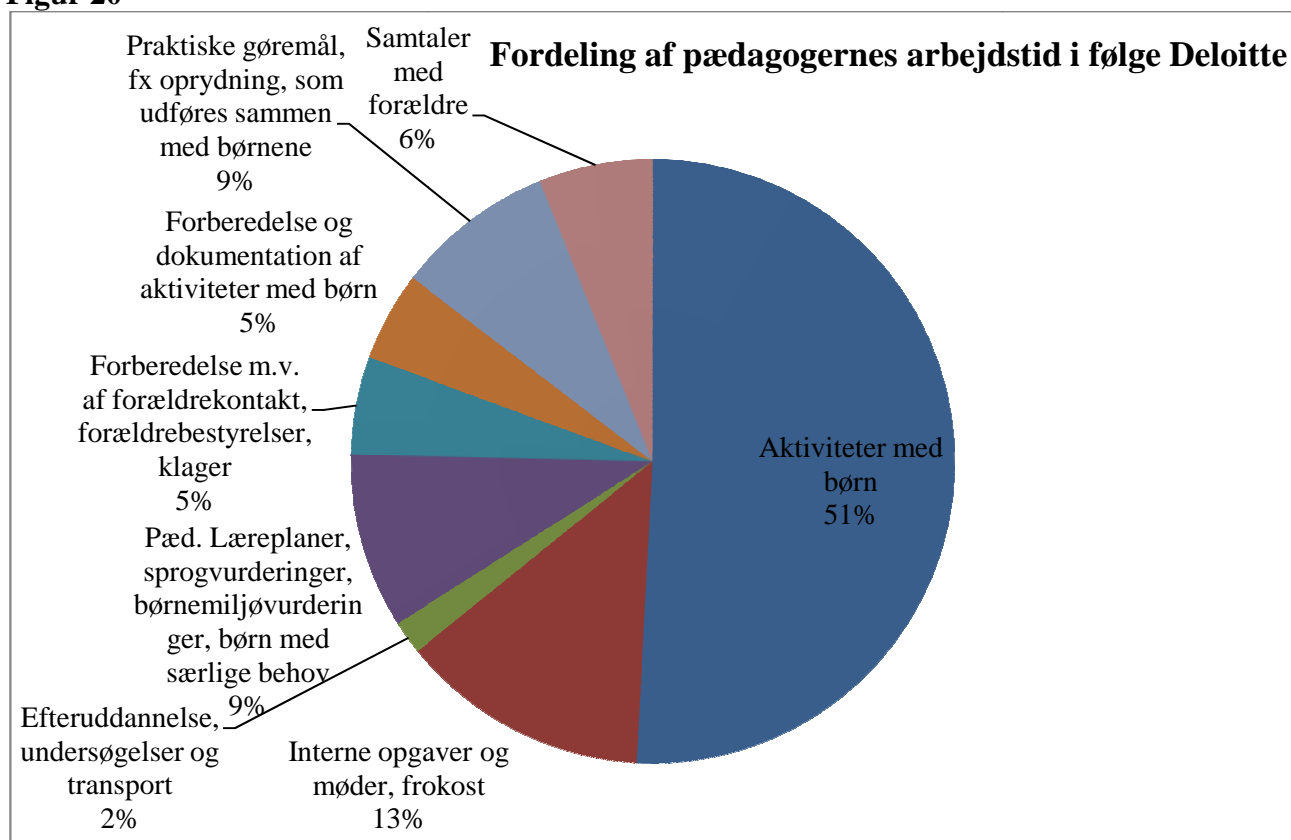
generelt ”undervurderer”, hvad de ”menige” bruger af tid på disse opgaver. Forskellen beror formentlig først og fremmest på, at den opgørelse, stuedarbejderen har foretaget, tager flere forhold med – tilfældige afbrydelser, tilfældig snak med forældrene, børn, der må tages væk fra stuen osv. Hertil kommer, at der formentlig vil være en tendens til, at lederen vurderer tidsforbruget ud fra, hvad man kan forudse. Stuedarbejderen har taget en tilfældig dag, hvor der kan ske en mængde uforudsete ting.

Når det gælder pædagogmedhjælperne kommer disse selv frem til, at de bruger 68 minutter pr. dag (5-6 timer om ugen) til andet arbejde end det direkte arbejde med børnene. Lederne har vurderet 2 timer pr. uge.

Den faktiske registrering på en tilfældig dag giver formentlig det bedste billede af, hvor meget tid de ansatte i praksis har til børnene. For pædagogerne peger tallene i retning af, at godt halvdelen af arbejdstiden kan bruges effektivt på børnene, når man også tager højde for, at de selv har frokost. For pædagogmedhjælperne er det godt $\frac{3}{4}$ af den samlede tid, der går til børnene – ikke fordi pædagogmedhjælperne er mere ”effektive”, men fordi en række af opgaverne med ”andet arbejde” ofte som udgangspunkt ligger hos pædagogerne. Det betyder formentlig, at mange børn har deres primære voksenkontakt hos en pædagogmedhjælper.

Resultaterne stemmer godt overens med tilsvarende undersøgelser, gennemført af andre. Figur 20 viser således den fordeling af arbejdstiden, analysefirmaet Deloitte fandt frem til i en undersøgelse fra 2009 udført for regeringen.

Figur 20

Deloitte opdeler ”andet arbejde” lidt anderledes, end Bureau 2000 har gjort i sin undersøgelse. Eksempelvis udgør ”praktiske opgaver, som udføres sammen med børnene” særskilt. Med dette forbehold må man sige, at undersøgelsesresultaterne ligger tæt på hinanden.

Deloitte’s undersøgelse fandt desuden, at pædagogmedhjælperne bruger ca. 77 pct. af tiden på direkte arbejde med børnene. Det svarer også til Bureau 2000’s resultat.¹¹

---

¹¹ ”Kortlægning og måling af administrative opgaver på dagtilbudsområdet”. Finansministeriet, Velfærdsministeriet og KL, april 2009. Udført af Deloitte Business Consulting A/S. Kortlægningen bygger på undersøgelser i 9 kommuner.

5. Forholdet mellem antal børn og antal voksne

5.1. Belastningsgrader

Der findes flere forskellige mål for personalestandard, hvor man søger at sætte opgaver og ressourcer på en fælles formål, så man får ét tal for standarden. Et udbredt mål er fx udtrykket ”belastningsgrad”, som hyppigt måles efter, hvor mange børn, der er pr. voksen i åbningstiden. med andre ord:

Belastningsgrad=(børnepasningstimer)/(personaletimer).

Sædvanligvis måles antallet af ”børnepasningstimer” som åbningstiden x børnetallet.

Svagheden ved udtrykket illustreres af, at man fx kan have uændret belastningsgrad, hvis man reducerer bemanningen med fx 10 pct. og også reducerer åbningstiden med 10 pct.

At kalde dette ”uændret standard” er imidlertid langt fra institutionernes virkelighed. Der er som regel næsten ingen børn allerførst og allersidst på dagen, og den reelle arbejdsmængde er derfor næsten uændret, selv om man reducerer åbningstiden lidt.

Hertil kommer, at ordet ”belastningsgrad” har en negativ ladning: Udtrykket kan få folk til at tro, at diskussionen om personalenormering primært drejer sig om at sikre, at de ansatte ikke ”belastes” for meget af at have med børn at gøre. Og i det hele taget er det svært at få øje på en sammenhæng med trivsel for børnene eller pædagogisk kvalitet, hvis man holder sig til dette udtryk.

Endelig finder mange begrebet uhåndterligt, fordi man hele tiden skal huske, at en *høj* personalestandard (mange voksne i forhold til børnetallet) svarer til en *lav* belastningsgrad (få børn pr. voksne).

Med alle disse forbehold viser Tabel 5.1. den gennemsnitlige belastningsgrad i de tre institutionstyper, som undersøgelsen omfatter.

Tabel 5.1. Gennemsnitlig ”belastningsgrad”

	Belastningsgrad=Børnetal x åbningstimer/personaletimer
Vuggestuer	4,9
Børnehaver	10,0
Aldersintegrerede institutioner	10,4

De børnetal, som indgår, er de faktisk indskrevne børn april 2010 (som kan være højere end årsgennemsnittet). I de aldersintegrerede institutioner er der regnet med børneenheder (dvs. 1

vuggestuebarn=2 børneenheder). Tabellen omfatter ikke aldersintegrerede institutioner, som har skolebørn i væsentligt omfang (mere end 10) eller institutioner med en handicapgruppe.¹²

På personalesiden indregnes pædagoger (incl. leder) og pædagogmedhjælpere. Desuden indregnes HKere, da de kan betragtes som en aflastning for lederen. Derimod indregnes studerende i praktik, personer i aktivering og støttepersonale ansat til enkeltbørn ikke.¹³

Tabel 5.2. viser spredningen i belastningsgraden i vuggestuer.

Tabel 5.2. Fordeling af belastningsgrader i vuggestuer

Belastningsgrad	Pct. af vuggestuebørn
Under 4	4
4-4,5	9
4,5-5	44
5-5,5	25
5,5-6	13
Over 6	5
I alt	100

Det ses, at belastningsgraden i vuggestuer typisk ligger i intervallet 4,5-5,5.

Tabel 5.3. viser spredningen i belastningsgraden i børnehaver og aldersintegrerede institutioner.

Tabel 5.3. Fordeling af belastningsgrader i børnehaver og aldersintegrerede institutioner

Belastningsgrad	Pct. af børnehavebørn	Pct. af børn i aldersintegrerede institutioner
Under 7	3	2
7-8	7	3
8-9	13	10
9-10	25	22
10-11	23	30
11-12	19	20
12-13	7	8
13-14	3	2
Over 14	3	2
I alt	100	100

¹² Besvarelsene er desuden vægtet med børnetal og således, at der korrigeres for forskellige svarprocenter i kommunerne og for institutionstyper.

¹³ Knap 10 pct. af de beregnede værdier (omtrent lige lave og høje værdier), er blevet udskilt som er meget usandsynlige og formentlig beroende på mangelfuld udfyldelse af skemaet eller misforståelser omkring spørgsmål (fx at svarpersonen har angivet antal ansatte i stedet for antal timer pr. uge, eller har undladt nogle personalekategorier).

Det ses, at belastningsgraden i børnehaver og aldersintegrerede institutioner typisk ligger i intervallet 9-12

5.2. "Reel belastningsgrad"

De nævnte "belastningsgrader" ser bort fra det forhold, at personalet ikke bruger al tiden på børnene. Som der er redegjort for det i afsnit 5, bruges en væsentlig del af arbejdstiden på ledelse, administration og "andet arbejde".

Men hvis man for de voksnes vedkommende kun medtager de timer, som faktisk bruges på børnene, så bør man for børnenes vedkommende også kun medregne timer, hvor de faktisk benytter institutionerne. Altså anvende børnenes faktisk fremmøde i stedet for institutionens åbningstid.

Gennemfører vi disse to tilpasninger, får vi et udtryk, man kunne kalde den "reelle belastningsgrad".¹⁴

Tabel 5.4.-5.6. viser, hvordan resultaterne så ser ud.

Tabel 5.4. Gennemsnitlig "reel belastningsgrad"

	Reel belastningsgrad=Børnetal x opholdstimer/personaletimer til rådighed for børn
Vuggestuer	4,0
Børnehaver	8,4
Aldersintegrerede institutioner	8,5

Det ses, at man når frem til et væsentligt større antal børn pr. voksen i åbningstiden, hvis man tager højde for, at kun en del af de voksnes tid anvendes til børnene.¹⁵

Tabel 5.5. Fordeling af "reel belastningsgrader" i vuggestuer

Belastningsgrad	Pct. af vuggestuebørn
Under 3,5	9
3,5-4	44
4-4,5	41
4,5-5	6
I alt	100

¹⁴ Ved indregning af medarbejdernes tid til andet arbejde, er anvendt ledernes vurdering, ikke stuemedarbejdernes, selv om denne formentlig i gennemsnit på landsplan ligger nærmere på virkeligheden. Problemet, hvis vi skal have et udtryk for den enkelte institutions personalestandard, er imidlertid, at svarpersonerne har angivet deres forbrug af tid til "andet arbejde" på en tilfældig dag. Dette vil nogle steder afvige positivt, andre steder negativt, fra institutionens gennemsnitlige tidsforbrug. Disse afvigelser vil antagelig udlignes på landsplan., men kan give skævheder i forhold til enkeltinstitutioner.

¹⁵ Når børnehaver og aldersintegrerede institutioner "bytter plads" i de to tabeller, er det formentlig fordi de aldersintegrerede institutioner i gennemsnit er væsentligt større end børnehaverne. Der betyder en vis besparelse i ledelsestid og dermed lidt mere børnetid. Forskellen er dog ikke voldsomt stor.

Tabel 5.6. Fordeling af ”reelle belastningsgrader” i børnehaver og aldersintegrerede institutioner

Belastningsgrad	Pct. af børnehavebørn	Pct. af børn i aldersintegrerede institutioner
Under 6	7	4
6-7	13	13
7-8	17	26
8-9	26	23
9-10	19	20
10-11	9	8
11-12	4	3
12-13	3	3
Over 13	1	0
I alt	100	100

Det ses, at det typiske reelle forhold mellem børn og voksne i vuggestuer ligger omkring 3,5-4,5 barn pr. voksen, mens det i børnehaver og aldersintegrerede institutioner typisk ligger mellem 7 og 10 børneenheder pr. voksen, hvis man både tager højde for børnenes fremmøde og de voksnes tidsforbrug til andet arbejde.

Det skal desuden bemærkes, at man i denne tabel kun har taget højde for de former for ”andet arbejde”, som en leder kan forudse. Medtager man yderligere tilfældige afbrydelser, drøftelser med forældre, der ikke er planlagt, og situationer, hvor en voksen må gå fra børnegruppen med et enkeltbarn, bliver forholdet mellem børn og voksne:

Vuggestuer: 4,9 børn pr. voksen

Børnehaver: 10,5 børn pr. voksen

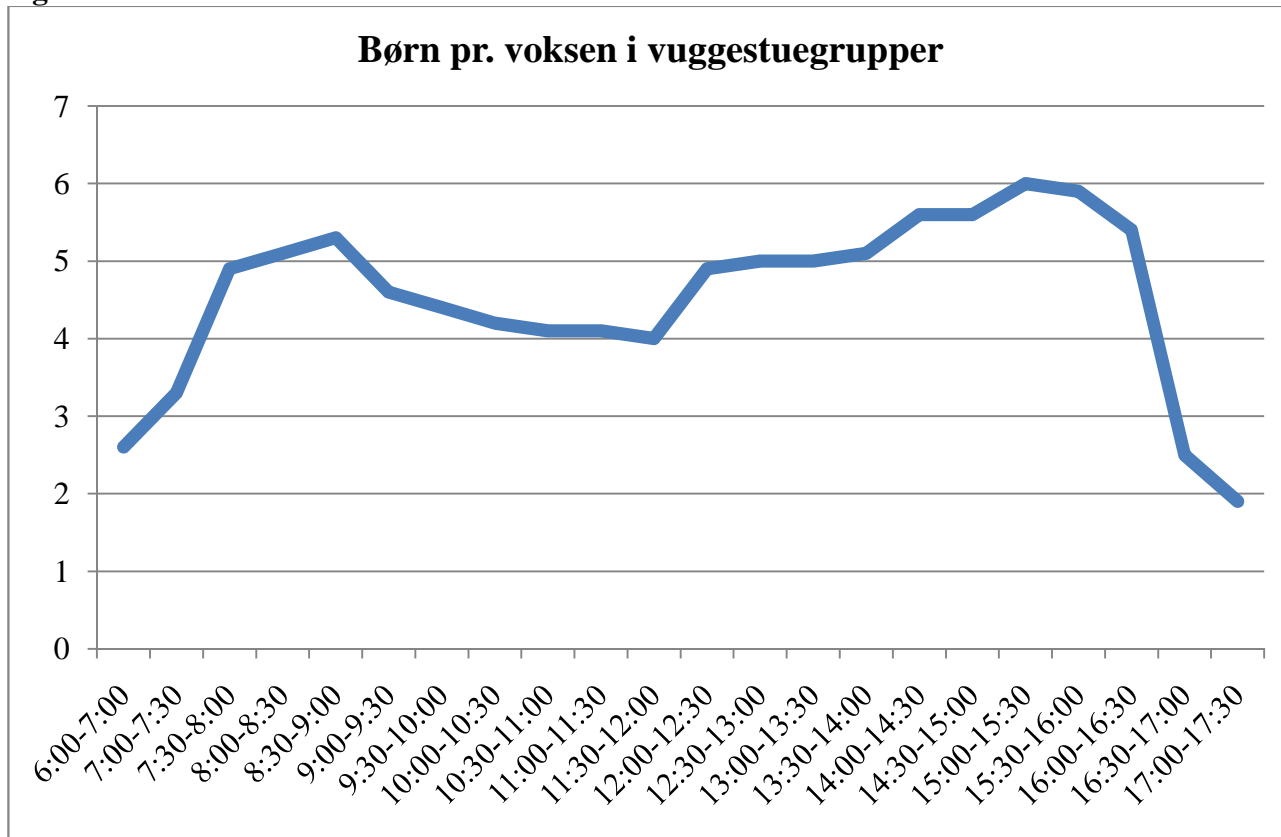
Aldersintegrerede institutioner: 10,5 børneenhed pr. voksen

Disse tal giver formentlig det mest reelle udtryk for forholdet mellem antal børn og antal voksne på landsplan. I de videre analyser anvendes imidlertid den vurdering af tidsforbrug til ”andet arbejde”, som lederen har givet. Det skyldes, at stuemedarbejdernes opgørelse af ”andet arbejde” er opgjort en *tilfældig dag*. Derfor kan denne opgørelse over- eller undervurdere omfanget, hvis man ser på *den enkelte institution*. På landsplan må man imidlertid regne med, at disse tilfældige afvigelser udligner hinanden.

5.3. Børn-voksen forholdet i dagens løb

Forholdet mellem antal børn og antal voksne varierer i dagens løb. Dette fremgår af Figur 21 og 22.

Figur 21

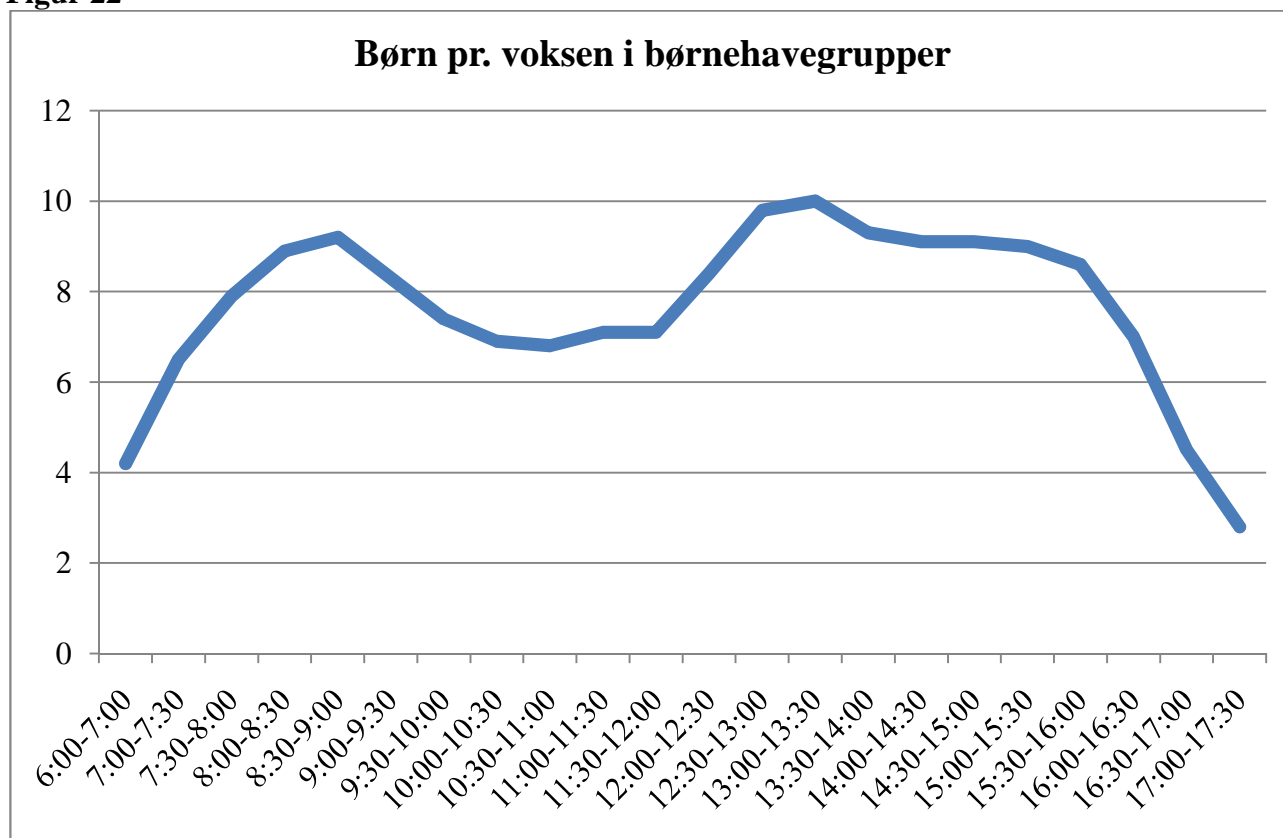

Børn voksen-forholdet er i denne figur det faktisk tilstedeværende børnetal sat i forhold til det personale, som faktisk er beskæftiget med børn¹⁶. For vuggestuebørnene ses, at der er få børn pr. voksen i de yderste timer, hvor der måske kun er 1-2 børn til stede. Personalet søger i øvrigt at koncentrere indsatsen sidst på formiddagen, hvor børnene skal spise, lægges til at sove, og hvor der evt. er planlagte aktiviteter. Flest børn pr. voksen er der hen ad kl. 16, hvor børnene venter på at blive hentet og evt. er på legepladsen.

¹⁶ Dvs. et udtryk, som ligger tæt på den "reelle belastningsgrad", sådan som den er beskrevet ovenfor.

Figur 22

Omtrent det samme mønster ses for børnehavegrupper: Personaleressourcerne er koncentreret omkring perioden 9:30-12, hvor der sker en række tilrettelagte pædagogiske aktiviteter (evt. med deling af gruppen eller tur ud af huset), og hvor der spises. Efter spise/hvilepausen, hvor mange børn er på legepladsen, klarer man sig (i gennemsnit) med én voksen pr. 9-10 børn.

5.4. Personale i ydertimerne

I en årrække efter bistandslovens ikrafttræden (1976) fulgte man i de fleste kommuner en ”tommelfingerregel” om, at der skulle afsættes personale til at åbne og lukke institutionen. Normalt regnede man med to personaletimer pr. uge til denne funktion til hele institutionen. Dette var fx indregnet i de statslige personalenormeringer, som gjaldt indtil bistandsloven, og i den vejledende normeringsformel, som indgik i Daginstitutionscirkulæret. Langt de fleste kommuner har (på forskelligt tidspunkt) forladt ”normeringsformler” af denne type.

Formålet med denne regel var at sikre, at lyset var tændt i institutionen, stolene sat ned efter rengøring, varme sat på osv., før de første børn kom. Tilsvarende var det rarest for børnene, hvis institutionen først blev låst og der blev slukket, efter at de sidste var gået. Derfor afsatte man ca. 10 minutter til én person daglig før og efter lukketid.

I dag er det de færreste institutioner, der afsætter personaletimer til åbne- og lukkefunktionen, jf. Tabel 5.7.

Tabel 5.7. Andel institutioner, der har personale til åbne-lukkefunktionerne, fordelt på institutionstype

Institutionstype	Andel, hvor der møder personale før åbningstid i pct. af institutioner	Andel, hvor der er personale efter lukketid i pct. af institutioner
Vuggestuer	26,2	8,6
Børnehaver	18,0	10,2
Aldersintegrerede institutioner	23,2	13,8
I alt	21,4	12,1

En anden af de ”tommelfingerregler”, man anvendte i de gamle normeringsformler, var, at der i selve åbningstiden altid skulle være to voksne til stede med børnene. Dette blev af organisationerne fremhævet som et ”sikkerhedskrav”, idet man på den måde kunne sikre, at der fortsat var én voksen tilbage, hvis der fx skete noget med ét af børnene.

I dag er det kun knap halvdelen af institutionerne, der efterlever dette sikkerhedskrav:

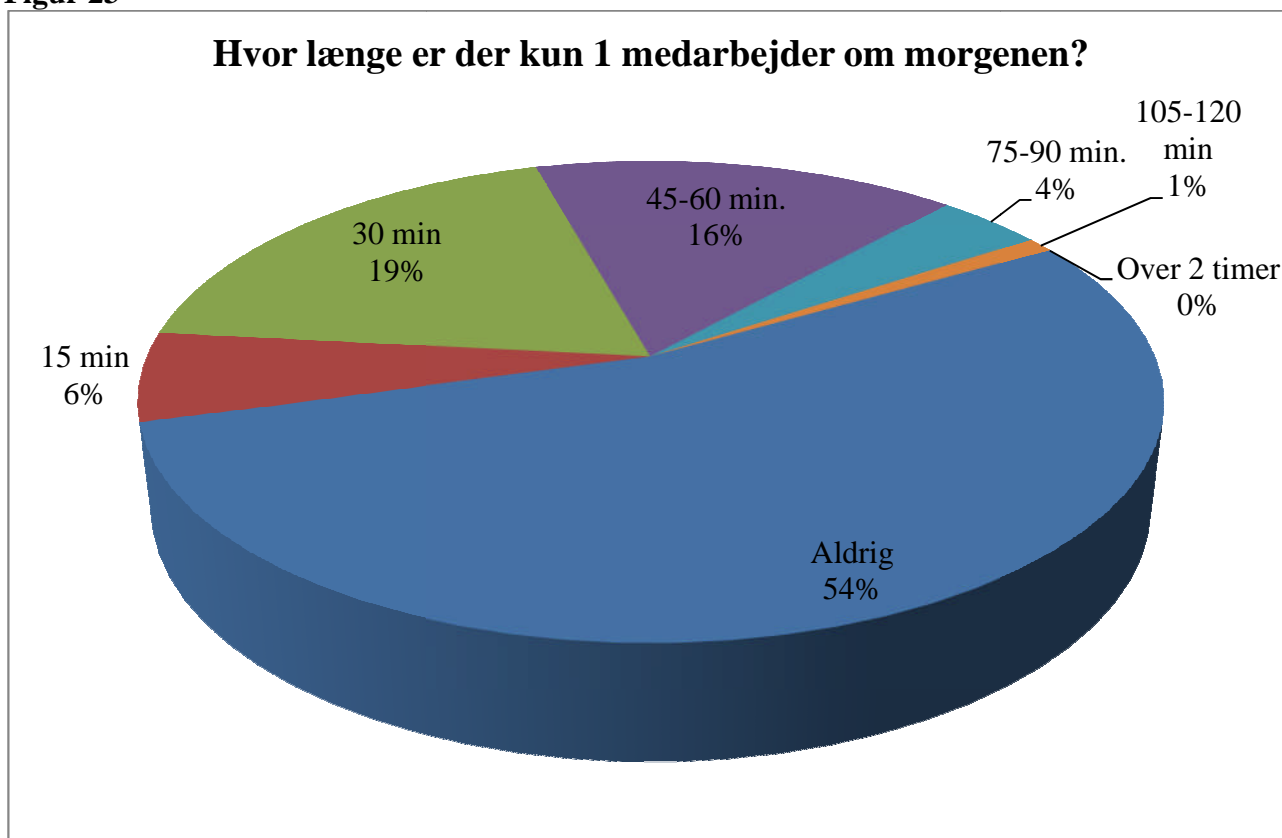
54 pct. af institutionerne har mindst to medarbejdere fra åbningstids begyndelse.

53 pct. af institutionerne har mindst to medarbejdere frem til lukketid.

42 pct. har *både* to medarbejdere fra åbningstids start *og* to medarbejdere frem til lukketid.

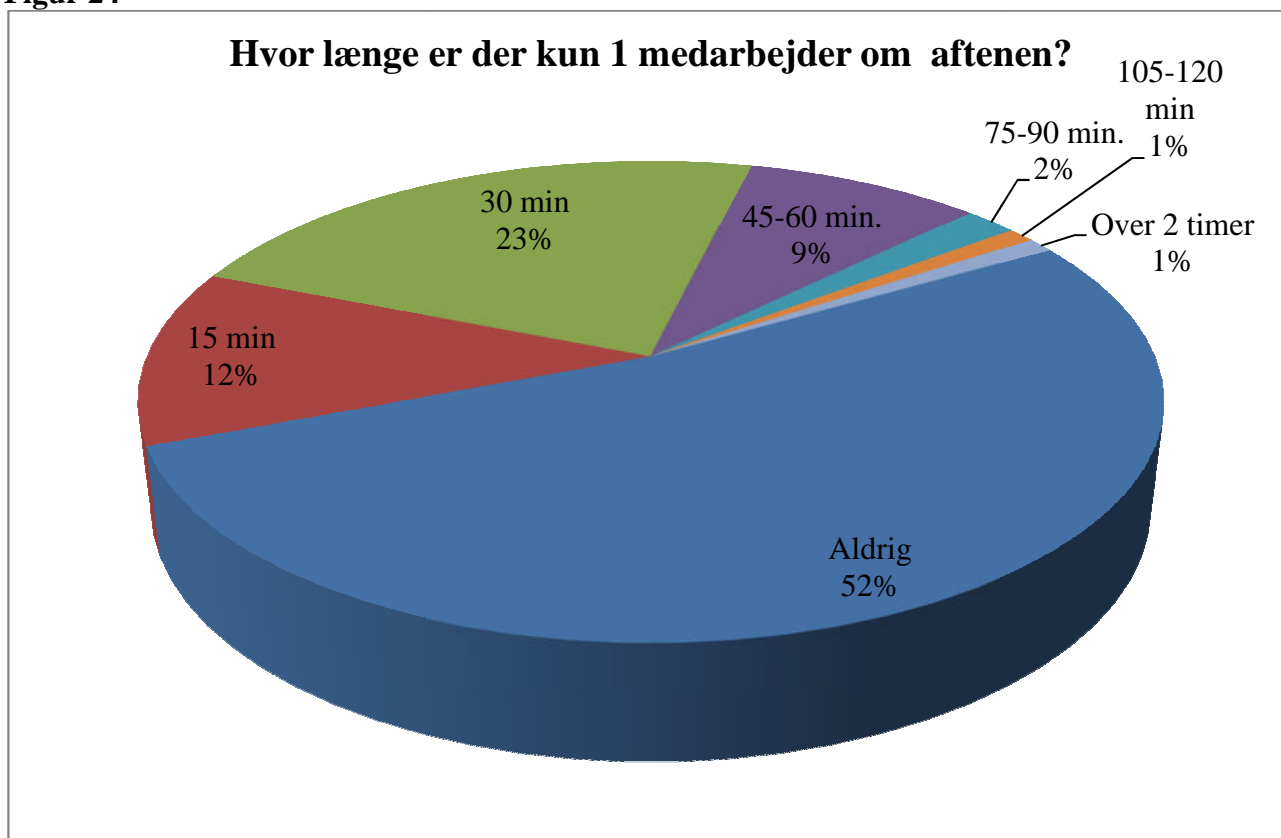
Som det fremgår af Figur 23 og 24, er medarbejderne i de pågældende institutioner dog typisk kun alene i 15-30 minutter.

Figur 23

Da der er institutioner, hvor alenearbejdet varer betydeligt længere finder man dog, at der i de institutioner, hvor en medarbejder er alene om morgenen, har en gennemsnitlig varighed for alenearbejdet på 43 minutter.

Figur 24

I de institutioner, der har en medarbejder alene om aftenen, har dette alenearbejde en gennemsnitlig varighed på 44 minutter.

Omfanget af alenearbejde hænger især sammen med institutionsstørrelsen: I de store institutioner med flere medarbejdere er det naturligvis lettere at sikre, at der altid er mindst to til stede. Dette fremgår af Tabel 5.8.

Tabel 5.8. Andel af institutioner med alenearbejde morgen og aften fordelt efter antal børnegrupper.

	Andel, der har medarbejdere alene om morgenen	Andel, der har medarbejdere alene om aftenen
	Pct. af institutioner	
Kun 1 børnegruppe	89,8	66,1
2 børnegrupper	67,8	72
3 børnegrupper	54,5	52
4 børnegrupper	39,6	41,2
5 eller flere	32,7	36,3
Alle institutionsstørrelser	45,9	46,7

5.5. Alenearbejde i dagens løb

Ud over de tilfælde, hvor en voksen er alene med børnene i de tidlige morgentimer og sene eftermiddagstimer, er der også en del institutioner, hvor en voksen er alene med *børnegruppen* i dagens løb. I det følgende ses alene på tilfælde, hvor en voksen er alene med børnene:

- i tidsrummet 8-16
- og hvor grupperne *ikke* er slået sammen.

Tabel 5.9. viser dette.

Tabel 5.9. Alene med børn i tidsrummet 8-16

	Pct. af børn der går i institutioner, hvor en voksen er alene med børnene 8-16	Gennemsnitligt antal minutter, hvor en voksen er alene med børnene i de institutioner, hvor det forekommer	Gennemsnitligt antal børn, der er sammen med den ene voksne i de institutioner, hvor det forekommer
Vuggestuegrupper	37 pct	56 min	9 børn
Børnehavegrupper	68 pct	1 time 35 min	15 børn
I alt	57 pct	1 time 26 min	14 børn

Det skal bemærkes, at 71 pct. af de "aleneperioder", der er tale om, begynder i tidsrummet 8 til og med 9 om morgenen. Der er med andre ord typisk tale om, at man i mange tilfælde lader en voksen klare børnegruppen alene, selv om grupperne ikke længere er slået sammen. I denne periode ankommer mange børn, og der er som regel ikke så mange aktiviteter, der er tilrettelagt af voksne. Men hvis den voksne er alene, kan det betyde, at forældrene oplever at det er svært at få en snak med de voksne på dette tidspunkt.

6. Dagens rytme. Aktiviteter

6.1. Dagens rytme

De fleste børn er fast ude om formiddagen – i hvert fald hvis vejret er til det. 21 pct. af børnene bestemmer dog selv, om de vil være ude eller inde, jf. Tabel 6.1.

Tabel 6.1. Institutionsbørn fordelt efter, om de er fast ude om formiddagen

	Ja, stort set altid	Afhænger af vejret	Kun børn der har lyst	Andet	I alt	
	Pct. af børn					
Vuggestuegrupper	53	41,1	3,1	2,8	100	1 tim. 11 min.
Børnehavegrupper	34,8	21,9	27	16,3	100	1 tim. 42 min.
I alt	39,3	26,6	21,1	13	100	1 tim. 33 min.

Det ses, at den gennemsnitlige varighed af udeopholdet er ca. 1½ time. Dette gælder dog kun for børn, der faktisk kommer ud. Det er heller ikke sikkert, at alle de børn, der kommer ud, er ude hele denne tid.

Efter frokosten er der hviletid for de fleste vuggestuebørn, jf. Tabel 6.2.

Tabel 6.2. Institutionsbørn fordelt efter aldersgruppe og evt. hviletid.

	Nej	Ja, alle hviler sig samtidig	Nogle børn har hviletid	I alt	Hviletidens længde
	Pct. af børn				
Vuggestuegrupper	1,9	70,7	27,4	100	2 tim. 11 min.
Børnehavegrupper	27	6,7	66,3	100	1 tim 33 min.
I alt	20,9	22,4	56,7	100	1 tim 45 min.

I de børnehavegrupper, hvor nogle af børnene har hviletid, drejer det sig typisk om 3-4 børn.

Om eftermiddagen er langt de fleste børn i børnehavegrupper ude, fx på legepladsen, jf. Tabel 6.3. Når det gælder vuggestuebørn, afhænger det i højere grad af vejret. De børn, som har udeophold er gennemsnitlig ude ca. 1½ time.

Tabel 6.3. Institutionsbørn fordelt efter, om de er fast ude om eftermiddagen

	Ja, stort set altid	Afhænger af vejret	Kun børn der har lyst	Andet	I alt	Tid ude
	Pct. af børn					Gennemsnit
Vuggestuegrupper	23,9	60,2	4,2	11,6	100	1 tim. 43 min.
Børnehavegrupper	78,8	14,2	4,5	2,5	100	2 tim. 20 min.
I alt	65,2	25,6	4,4	4,8	100	2 tim. 13 min.

Næsten halvdelen af børnene kommer desuden ud for 2. gang om eftermiddagen, jf. Tabel 6.4.

Tabel 6.4. Kommer børnene ud endnu engang om eftermiddagen?

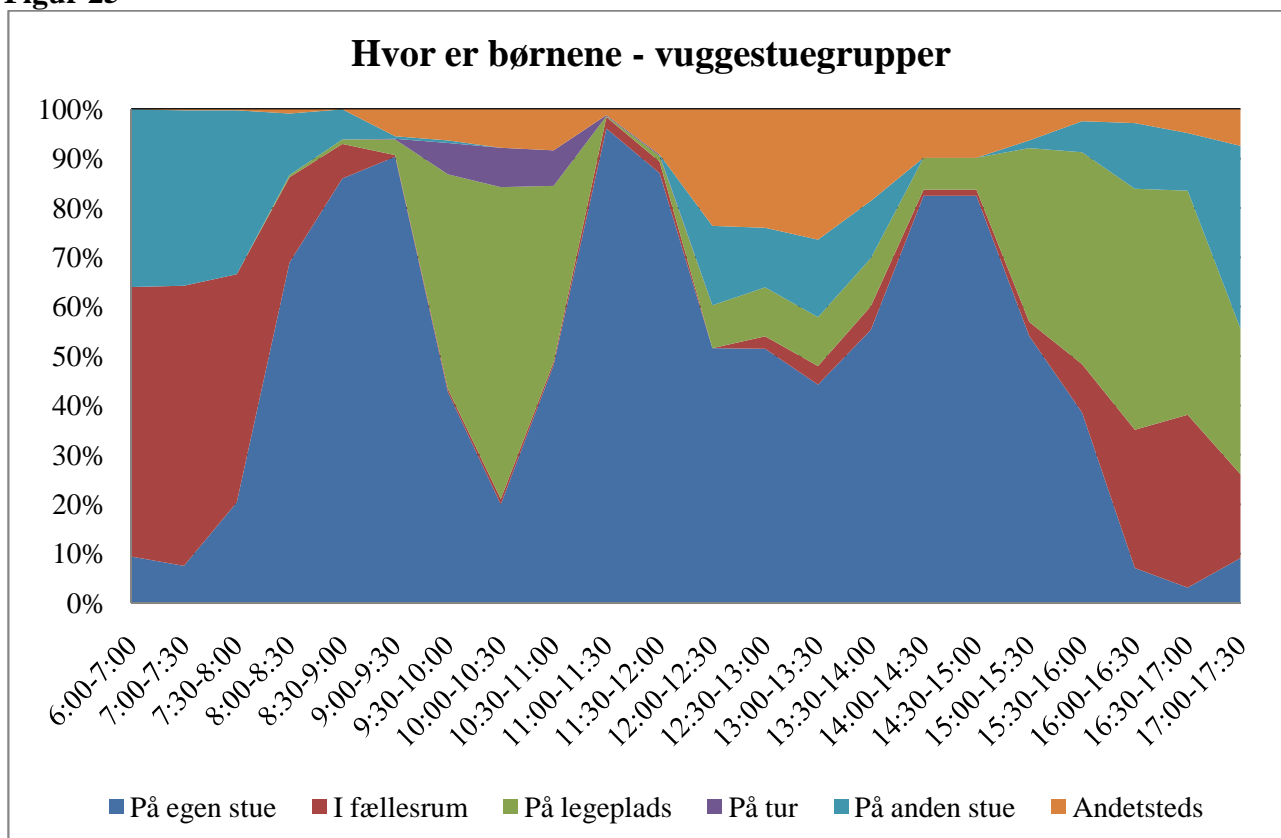
	Ja	Nej	I alt
Vuggestuegrupper	42,5	57,5	100
Børnehavegrupper	45,9	54,1	100
I alt	45,1	54,9	100

Det andet eftermiddagsophold finder formentlig typisk sted på den måde, at børnene kommer på legepladser kl. 14:30-15:00 og hentes dér, når deres forældre kommer.

Lægger man evt. 2. udeophold til, er vuggestuebørnene om eftermiddagen ude i 2 timer og 48 minutter i gennemsnit (hvis de altså er ude den dag og deltager fuldt ud i udeaktiviteterne), mens børnehavebørnene i gennemsnit er ude i 3 timer 16 minutter om eftermiddagen (hvis de er ude den dag).

Ser vi nu på hele dagen viser Figur 25, hvor vuggestuebørnene befinder sig i dagens løb.

Figur 25

Det ses, at de fleste vuggestuebørn tidligt om morgenen er på en anden stue eller i et fællesrum.

Omkring kl. 8 kommer de fleste ind på deres egen stue.

Kl. 9-10 kommer de fleste på legepladsen, hvorfra de typisk kommer tilbage ved 11-11:30 tiden, når der er frokost.

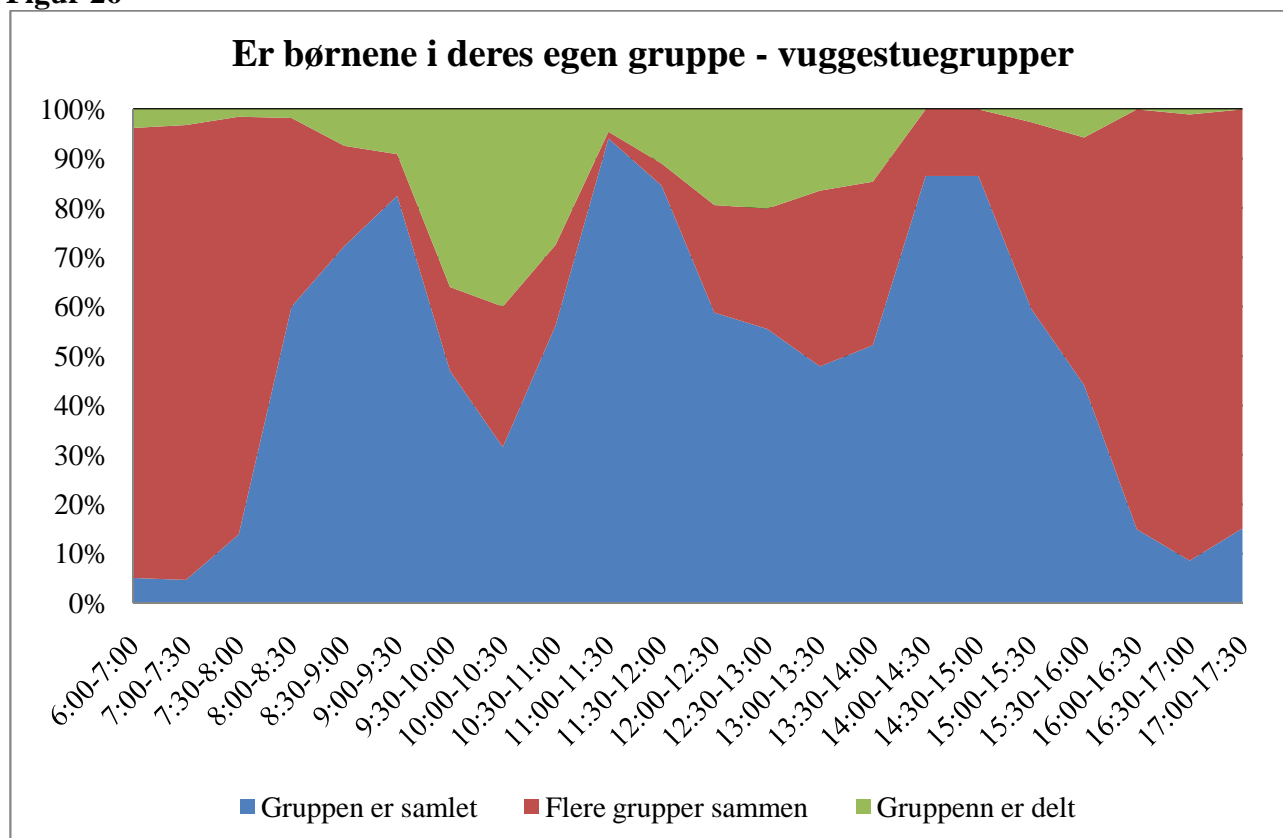
Herefter er der nogle, der forbliver på stuen. En del er på anden stue/andetsteds (måske i en liggehal/krybberum) – velsagtens for at sove.

Så samles man ved 14:30-15 tiden, og sidst på dagen er mange på legeplads eller i fællesrum, hvorfra de hentes.

Billedet kan suppleres med Figur 26, der viser om (den overvejende del af) vuggestuebørnene er i deres egen gruppe, om de er sammen med andre børn, eller om vuggestuegruppen evt. er delt.

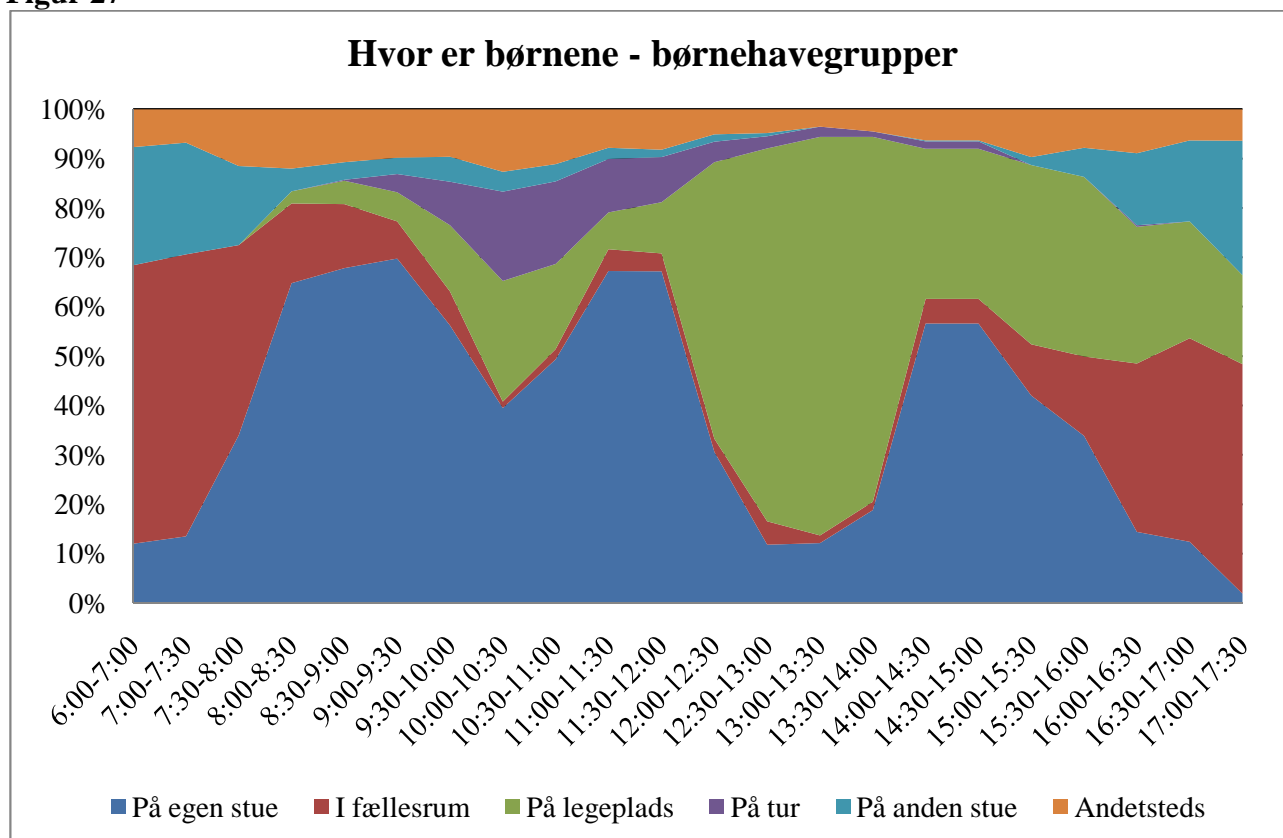
Figur 26

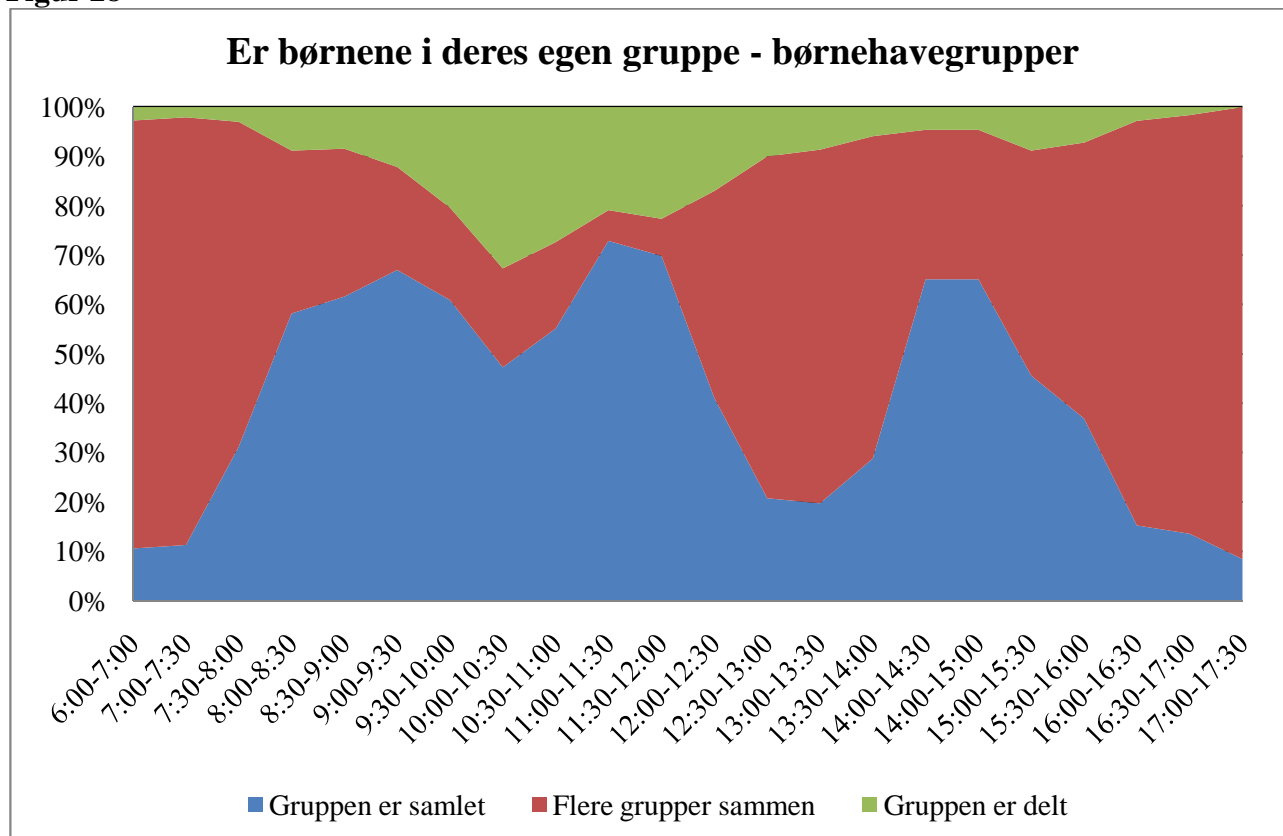
Når det gælder *deling* af gruppen, sker dette for vuggestuebørnene dels om formiddagen (typisk i forbindelse med voksentilrettelagte aktiviteter) og efter frokost (fx hvis en del af børnene sover).

Figur 27 og 28 sammenfatter tilsvarende dagens gang for børnehavebørnene.

Figur 27

Figur 28

Det ses, at eftermiddagene i børnehaverne typisk er domineret af leg på legepladsen – i reglen sammen med andre grupper.

Midt på dagen er der frokost.

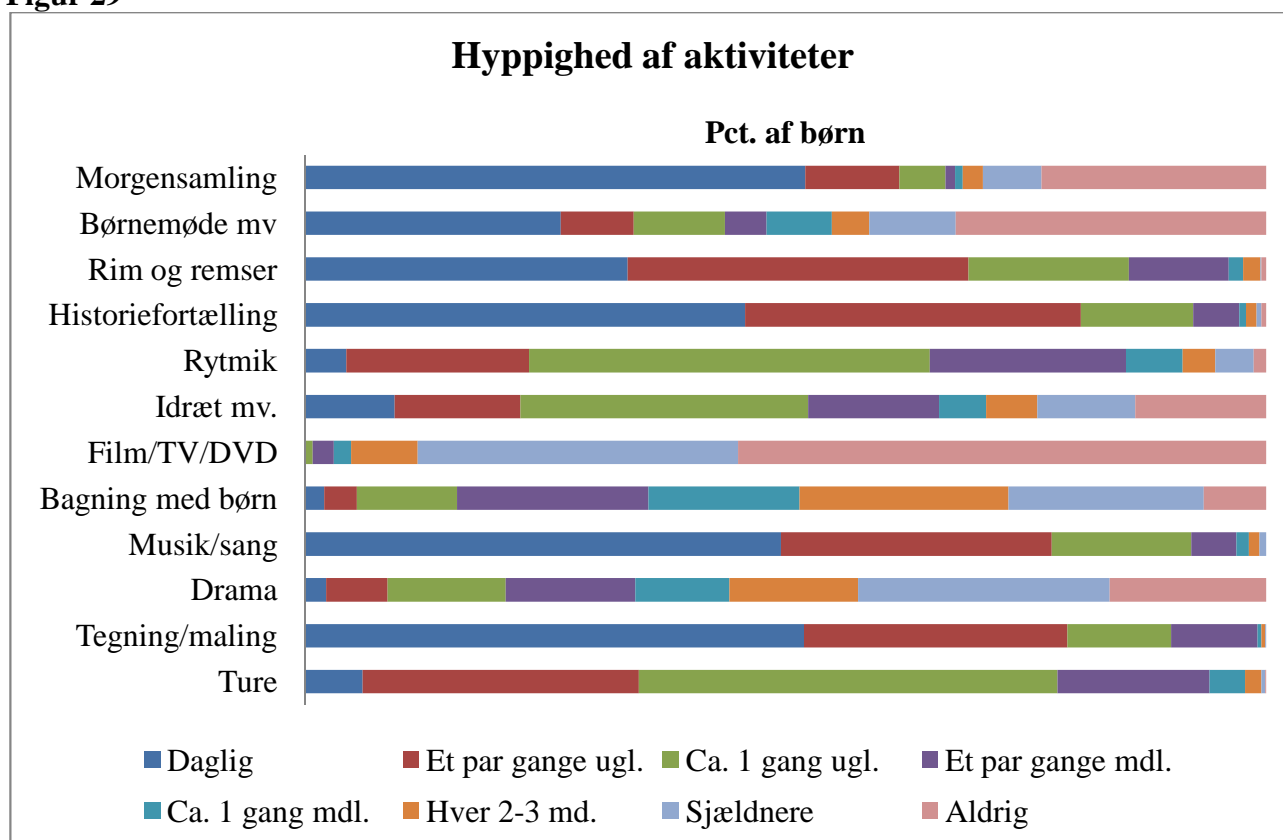
De indendørs pædagogiske aktiviteter, som tilrettelægges af voksne, vil man således typisk finde om formiddagen.

Selv om Figur 34-37 bygger på registreringer fra en tilfældig dag, mener 80 pct. af svarpersonerne, at svarene giver et retvisende billede af hverdagen i institutionerne.¹⁷

6.2. Aktiviteterne

Figur 29 viser hyppigheden af en række aktiviteter, som de voksne i institutionerne tager initiativ til. Kombinerer man oplysningerne i denne figur med oplysningerne om, hvor børnegruppen befinder sig, står det klart, at der typisk er tale om, at de aktiviteter, de voksne tilrettelægger, finder sted om formiddagen - før frokost, men efter at alle børn er kommet, og man har haft morgensamling. Der vil derfor ofte være tale om forholdsvis kortvarige forløb.

Figur 29

¹⁷ 20 pct. svarer nej, men da svarene kan trække i hver sin retning, giver figurerne formentlig alligevel et godt billede af en typisk dag i en gennemsnitsinstitution.

Den gennemsnitlige hyppighed er forskellig for vuggestue- og børnehavegrupper. Tabel 6.5. og 6.6. viser dette.

Tabel 6.5. Hyppigheden af en række aktiviteter, som voksne tager initiativ til, i vuggestuegrupper

	Daglig	Et par gange ugl.	Ca. 1 gang ugl.	Et par gange mdl.	Ca. 1 gang mdl.	Hver 2-3 md.	Sjældnere	Aldrig	I alt
	Pct. af børn								
Morgensamling	76	10	3	0	0	0	6	5	100
Børnemøde mv	12	1	6	2	5	1	6	67	100
Rim og remser	49	34	7	7	2	0	0	1	100
Historiefortælling	41	39	10	8	1	0	1	1	100
Rytmik	6	29	41	15	5	3	1	2	100
Idræt mv.	3	16	19	7	6	2	12	36	100
Film/TV/DVD	0	0	0	0	1	2	16	81	100
Bagning med børn	0	0	6	11	10	25	31	17	100
Musik/sang	69	21	4	3	1	0	1	0	100
Drama	3	4	8	6	9	5	25	42	100
Tegning/ Maling	17	41	17	22	1	1	0	0	100
Ture	3	32	43	15	5	1	1	0	100

Det ses, at den overvejende del af vuggestuegrupperne har morgensamling og musik og sang daglig. I den overvejende del af vuggestuegrupperne har man desuden rim og remser samt historiefortælling enten daglig eller et par gange om ugen. Sjældne aktiviteter blandt vuggestuebørn er film/TV og drama.

Tabel 6.6. Hyppigheden af en række aktiviteter, som voksne tager initiativ til, i børnehavegrupper

	Daglig	Et par gange ugl.	Ca. 1 gang ugl.	Et par gange mdl.	Ca. 1 gang mdl.	Hver 2-3 md.	Sjældnere	Aldrig	I alt
	Pct. af børn								
Morgensamling	44	10	6	1	1	3	6	30	100
Børnemøde mv	31	10	11	5	7	5	10	22	100
Rim og remser	29	36	20	11	1	2	0	0	100
Historiefortælling	48	34	12	4	1	2	0	0	100
Rytmik	4	16	42	22	6	4	5	1	100
Idræt mv.	11	12	33	16	5	6	10	7	100
Film/TV/DVD	0	0	1	3	2	9	39	47	100
Bagning med børn	3	4	12	23	18	21	17	3	100
Musik/sang	43	31	18	5	1	1	1	0	100
Drama	2	7	14	16	10	16	27	8	100
Tegning/maling	63	23	9	5	0	0	0	0	100
Ture	7	28	44	16	3	2	0	0	100

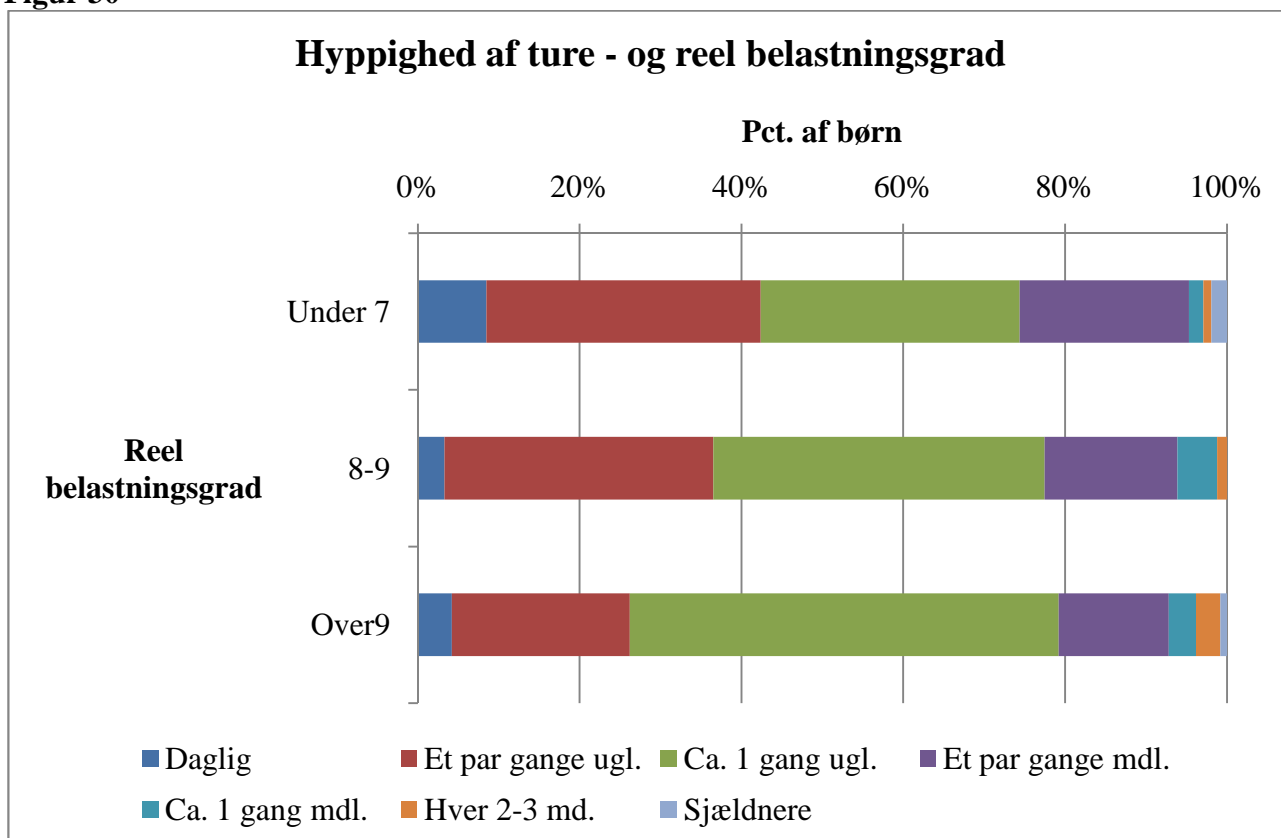
For børnehavegrupperne er hyppigheden af de forskellige aktiviteter mere forskellig, og aktiviteterne kan i nogen grad overlape eller erstatte hinanden.

Ser vi fx på rytmik og idræt, er der 31 pct. af børnehavebørnene, der har én af de to aktiviteter *hyppigere* end 1 gang om ugen. 40 pct. har enten rytmik eller idræt en gang om ugen. For 29 pct. af børnehavebørnene sker såvel rytmik som idræt med mere end 1 uges mellemrum.

Ser vi specielt på ture, kan der påvises en statistisk sikker sammenhæng mellem hyppighed og bemandingen målt som reel belastningsgrad, jf. Figur 30.¹⁸

¹⁸ Dvs. antal faktisk fremmødte børn sat i forhold til de personaletimer, som faktisk er til rådighed for børnene. Der er formentlig også en sammenhæng med andre aktiviteter og belastningsgrad, men antallet af svar fra "stueskemaet" vedr. aktiviteter er for lille til, at dette kan påvises på en statistisk sikker måde.

Figur 30

Det ses, at børn, som går i institutioner med lav reel belastningsgrad, klart kommer hyppigere på tur end de børn, som går i institutioner med højere "reel belastningsgrad".¹⁹

For de aktiviteter, som ikke er med i figurerne ovenfor, er der kun lille forskel på institutioner med høj og lav belastningsgrad.

6.3. Andre faste aktiviteter og emneuger

Institutionerne har i stueskemaet haft mulighed for at komme med kommentarer om andre faste aktiviteter end dem, som er nævnt i skemaet. Undersøgelsen er dog ikke tilrettelagt med henblik på at give et samlet billede af institutionernes aktiviteter. Men 375 medarbejdere har benyttet sig af muligheden for at uddybe dette spørgsmål.

Mange af svarene nævner naturligvis mange aktiviteter, ligesom aktiviteterne ofte rækker over flere af målsætningerne der er i lærerplanerne.

80 institutioner nævner bl.a. Krop og bevægelse

¹⁹ Ved udformning af grafen er belastningsgraderne i vuggestuer ganget med 2, således at man alle steder regner med børneenheder, hvor 1 vuggestuebarn=2 børnehavebørn.

Motorik benyttes dagligt idet vi har moduler på stuen de kan hoppe, tumle osv. i. Besøg på andre stuer/løb og leg i gangen hvor de sociale kompetencer sættes i spil, maleværksted, kreativ værksted, små grupper opdeles så det kan blive en nærværende aktivitet for at få det optimale ud af aktiviteten. Sprogstimulering.

Kører fast struktur med en uge af gangen. Motorik. Sang/sanglege. Sprog. Kreativitet.

Svømning en gang pr måned. Desværre har vi ikke råd til det oftere

Hal, judo og svømning og skov

Pædagogisk idræt hver dag

80 institutioner har særlige bemærkninger om natur og brugen af naturen.

Skovuger 2 gange om året, hvor de ældste vuggestuebørn er i skoven med mad og udstyr og overnatter 3 dage.

En tur dag ud af huset med egen bus, en maddag, hvor vi laver mad over bål, en dag i sanse/motorisk rum.

Skovtur 1 gang ugentlig.

Vi har køkkenhave

Vi er meget optaget af naturen omkring os, og vi har det "Grønne flag", så vi bruger vi en del tid på at plante og så.

Mange nævner her aktiviteter der har med mad eller måltidet at gøre. Men også mange andre kulturelle aktiviteter nævnes. 135 svar vedrører kulturelle udtryksformer i bred forstand.

Årlige traditioner, som eksempelvis, lygtefest, ramadanfest, halloween, kinesisk nytår, hindu brorsøster fest og teaterture. Og de traditionelle, påske, jul etc, koloni

Teater, sanse og motorikprojekt

Tirsdagssang for hele huset

Teaterture om foråret, kreative aktiviteter omkring højtider og fastelavn, med klippe klistre, male mm. I dec. holder vi samling hver dag. vi lægger mange puslespil og bygger meget med lego, synger sange og laver bevægelseslege med børnene

70 institutioner beskriver sprogarbejdet.

*Fællessamling hver fredag, hvor vi samles i hele huset - synger, hører historier m.v.
Mobbeprojekt hver onsdag.*

Sproggruppe en gang i ugen, men må tit aflyse pga af personalemangel. Vi holder samling før frokost, hvor vi synger, læser historie, og snakker om hverdagen. Vi holder ikke specielle børnemøder, men snakker om tingene til samling

Rigtig mange nævner aktiviteter der bl.a. har med den alsidige personlige udvikling at gøre:

Vi bruger tid på at gøre vores børn selvhjulpne, det er en aktivitet der tager tid, men som er vigtig - vuggestuebørn synes det er rigtig sjov selv at få lov

Børnene guides gennem processer, såsom toiletbesøg, dække rullebord til frokost, skære frugt til formiddagsmad, tage tøj på og af, løse konflikter og lære spilleregler.

Storebørnsgruppe med kommende skolebørn mødes 1-2 gange pr uge og tager på udflugter/besøg hos baker, domkirke, rådhus, brandstation, Bamsehospital, Genbrugsstation og Madsby-Parken i Fredericia.

450 af institutionerne har svaret på spørgsmålet om emneuger. Halvdelen har mere præcist angivet hvor mange uger. Det viser sig at det mest almindelige er 1-4 uger. Nogle har dog langt flere tema uger om året. Det har ikke været formålet at give en tilbundsående analyse af emneugerne, men nogle typiske skal kort citeres:

Temauger om foråret og om efteråret

Vi har temadage i forbindelse med de danske traditioner. Emneuger kører vi et par gange om året. Ellers planlægger vi aktiviteter ud fra de 6 kompetencer (læreplaner) samt børnenes og personalets ideer og spontanitet.

Vi har i næste måned det overordnede emne "Sundhed", hvor vi sammen med børnene belyser vigtigheden af Sundhed, som indeholder mange ting.

Vi har et stort fælles emne for hele huset min. 1 gang om året. Varighed ca. 2 - 3 mdr. rystesammen-projekter i august september over 3 uger

4 gange årligt af 2 til 3 uger, med udgangspunkt i læreplanen, inklusion og børne-APV.

Skovuger er for det enkelte barn en uge forår og efterår, men hele projektet tager tre uger. Hele december bruges på diverse juleaktiviteter. Et stort fællesprojekt om efteråret, der løber over tre til fire uger. Markedsfest, som forberedes over tre til fire uger. De kommende skolebørn er i "storegruppe" fra efterår, til de starter i Mini SFO i marts. Det er to gange om ugen.

Vi har et årshjul som vi følger

7. Tilstrækkelig omsorg

Vi lægger stor vægt på nærvær og omsorg i hele huset. Det kan så nogle gange betyde, at vi i perioder ikke laver meget andet end at være der for børnene, hvilket er en af vores fornemmeste opgaver. Så er det knap så vigtigt med ture og store flotte ting, til at tage med hjem

Stuemedarbejder

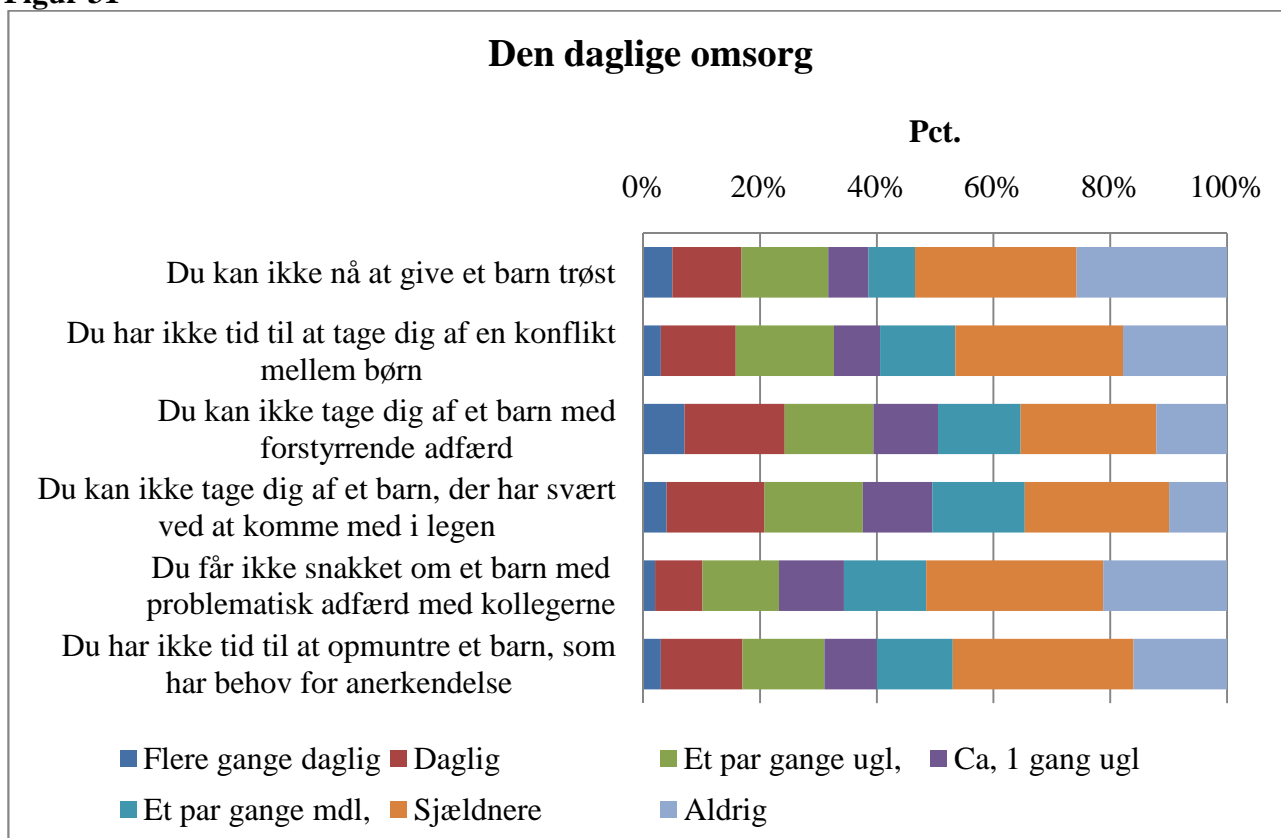
De stuemedarbejdere, som har deltaget i undersøgelsen er blevet bedt om at fortælle ”Omtrent hvor ofte sker det, at du oplever, at du ikke har tid til at give den individuelle omsorg, du gerne ville?”

Svarpersonerne til stueskemaet er mere præcist blevet bedt om at forholde sig til, hvor hyppigt de har følgende oplevelser:

- *Du kan ikke nå at give et barn trøst*
- *Du har ikke tid til at tage dig af en konflikt mellem børn*
- *Du kan ikke tage dig af et barn med forstyrrende adfærd*
- *Du kan ikke tage dig af et barn, der har svært ved at komme med i legen*
- *Du får ikke snakket om et barn med problematisk adfærd med kollegerne*
- *Du har ikke tid til at opmuntre et barn, som har behov for anerkendelse*

Svarfordelingen fremgår af Figur 31.

Figur 31

For det fleste af disse spørgsmål vedr. omsorg ses det heldigvis, at et flertal mener, at det er noget, der sker sjældent eller aldrig.

Et stort antal svarpersoner har da også benyttet lejligheden til at supplere spørgsmålene om omsorg med kommentarer, der understreger, at omsorg kommer før alt andet. Eksempler:

Den basale omsorg skal der helst være tid til. Skal den gives ordentligt, bliver det på bekostning af spændende aktiviteter, som der så ikke er tid og overskud til, da vi har mange børn med specielle behov og kun to voksne ad gangen

Vi har og får mere og mere travlt og kunne ønske os mere tid, men netop omsorg er så vigtigt at det prioriteres højt.

Vi prioriterer omsorg højt, så må andet vente.

At tage os af børnene er vores kerneopgave og vi gør meget ud af at se det enkelte barn.

Det er noget man altid tager sig tid til, som ofte på bekostning af noget andet

Da omsorg er af høj prioritet, oplever jeg ofte, at jeg for at sørge for denne omsorg for alle børn må stoppe igangværende aktiviteter, udskyde dem eller afbryde dem eller lign for at tage mig af børn med behov for omsorg.

De ovenstående spørgsmål er hele omdrejningspunktet for vores fag og pædagogik, så det er de allerhøjest prioriterede emner. På disse spørgsmål er hele vores organisation bygget op.

Det primære i det pædagogiske arbejde er relationer og omsorg, så må aktiviteter, ture eller andet komme i anden række.

Den daglige omsorg er det vigtigste, så derfor finder vi den nødvendige tid, til gengæld er der andre ting der må vente - dokumentation - pædagogiske refleksioner m.m.

Det kan godt være, jeg ikke når at gribe barnet lige når det sker, men jeg når altid at trøste og yde omsorg eller vejlede. Det er mere tiden til at tage den pædagogiske snak med kollegaen det kniber med

Vi prioriterer altid omsorgen over alt andet. Men det betyder, at der kan være andre ting vi ikke når, så som at vores hjemmeside ikke altid er så spændende, at vi ikke altid får svaret på skemaer som dette m.m.

Der skal altid være tid til ovenstående så må andet praktisk vente

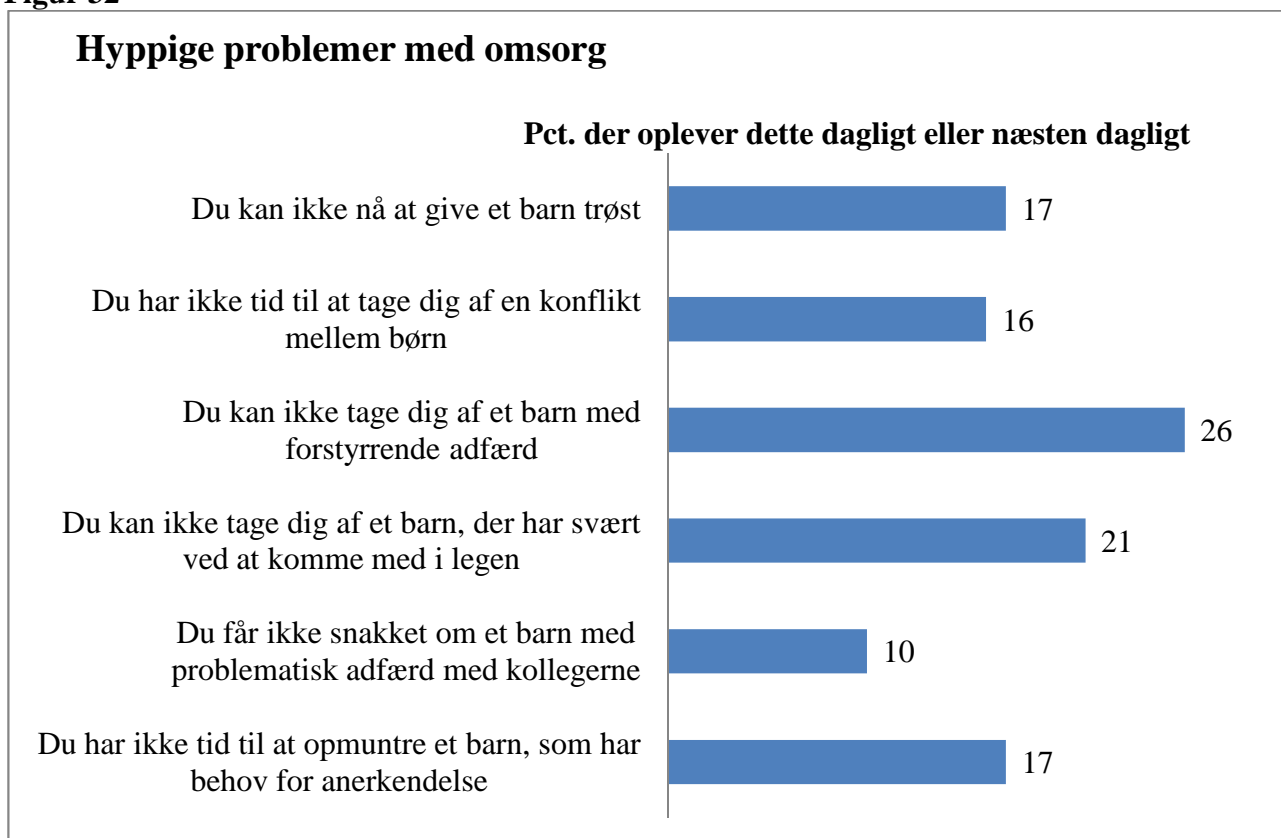
De nævnte forhold prioriteres frem for andre! Det er andre forhold, der bliver tilsidesat

Vi prioriterer det fysiske/psykiske nærvær med børnene højere end pauser og aktiviteter. Det betyder også at vi ikke altid får pauser og vi bruger stort set altid pauserne til at snakke arbejde/børn for ellers er der ikke tid til det i hverdagen.

Sådan føles det!!! Men selvfølgelig trøster vi, løser konflikter (giver hjælp til selvhjælp), hjælper barnet der er i vaskeligheder, taler med kolleger, og anerkender! Men aldrig, aldrig uden at blive afbrudt.....og aldrig helt så grundigt og nærværende som jeg kunne ønske mig det! Der er heldigvis gyldne øjeblikke hvor man belønnes for sin erfaring, nærvær og anerkendende pædagogik!!!

Som det fremgår af Figur 32, er der dog også en ikke ubetydelig andel, der ofte har oplevelser af, at de ikke giver den fornødne omsorg. Det gælder navnlig i situationer, hvor der er behov for indgriben her- og-nu (fx børn med forstyrrende adfærd). Derimod når de fleste at få snakket med kollegerne om de børn, der har problemer (evt. på et senere tidspunkt).

Figur 32

En del svarpersoner understreger i supplerende kommentarer, at nogle børn kræver megen opmærksomhed, og at andre måske ikke helt får den omsorg, man kunne ønske. Eksempler:

Jeg mener der mangler et væsentligt spørgsmål "Du kan ikke tage dig af et barn der ikke har forstyrrende adfærd". De børn med forstyrrende adfærd sørger jo selv for, at komme i fokus, det er nærmere de "stille" børn som det "går ud over" og de normalt fungerende børn, da deres behov samt "tid" konstant bliver tilsidesat for de mere forstyrrende børn.

Ingen dage er ens, og så er der stor forskel på de børnegrupper vi aktuelt har. Lige nu får vi hele tiden små nye som har brug for meget omsorg, ligesom vi har et par stykker som kræver næsten konstant voksenopsyn/kontakt. Det går ud over de andre. Andre perioder med flere store og mere selvhjulpne børn, kan det se noget anderledes ud.

I en travl hverdag føler jeg ofte, at de stille og de velfungerende børn bliver glemt og tilsidesat, fordi der er nogle få der "fylder" meget og åbenlyst kræver fuld opmærksomhed. Ærgerligt! Oplevelsen af disse giver utilstrækkelighedsfølelse.

Der er nu dannet et samlende udtryk for omsorg, som er defineret således:

- Hvis svarpersonen har svaret "sjældent/aldrig" til alle seks underspørgsmål vedr. omsorg, tages dette som udtryk for "god oplevelse af omsorg". Denne gruppe udgør 20 pct.
- 36 pct. af de ansatte oplyser, at de dagligt eller flere gange dagligt oplever, at de har en mindre god oplevelse af at kunne yde tilstrækkelig omsorg for børnene.

- 36 pct. af de ansatte oplyser, at de dagligt eller flere gange dagligt oplever, at de har en mindre god oplevelse af at kunne yde tilstrækkelig omsorg for børnene.
- Andre svarkombinationer betragtes som en "mellemgruppe". Denne gruppe udgør 43 pct.

Tabel 7.1. viser nu sammenhængen mellem den samlede oplevelse af omsorg og de forskellige udtryk for personalenormering, som blev defineret i afsnit 5.2.

Tabel 7.1. Samlet oplevelse af omsorg – og "reel belastningsgrad" i børnehaver og aldersintegrerede institutioner.

Reel belastningsgrad	Sjældent eller aldrig oplevelse af manglende omsorg	Mellemgruppen	Daglig oplevelse af manglende omsorg på et af punkterne	I alt
	Pct. af svarpersoner			
Under 7	37	40	23	100
7-9,0	15	46	39	100
Over 9	12	44	44	100
I alt	19	44	38	100

Det ses, at risikoen for oplevelsen af mindre god omsorg er klart mindre, hvis der ikke er så mange børn pr. voksen.²⁰

Sammenhængen er statistisk sikker.

Sammenhængen understøttes af en række kommentarer fra svarpersonerne. Eksempler:

Omfanget afhænger af, om vi er nok voksne. Når vi ikke har nogen ekstra (læs løntilskudspersoner eller øvelsespraktikanter fra seminariet), opleves ovenstående meget ofte. Vores børnegrundlag er præget af børn som har behov for megen støtte og guidning i legen med andre.

Hvis du er alene på stuen, kan det være svært at nå alle børn, fx en formiddag eller eftermiddag

²⁰ Sammenhængen fremgår også, hvis man i stedet for den "reelle belastningsgrad" anvender den "almindelige belastningsgrad", dvs. et udtryk hvor der ikke er korrigeret for børnefremmøde og "andet arbejde. Dette fremgår af tabellen nedenfor:

Samlet oplevelse af omsorg – og "Almindelig belastningsgrad" i børnehaver og aldersintegrerede institutioner.

Belastningsgrad	Sjældent eller aldrig oplevelse af manglende omsorg	Mellemgruppen	Daglig oplevelse af manglende omsorg på et af punkterne	I alt
	Pct. af svarpersoner			
Under 10	25	43	33	100
Over 10	12	44	44	100
I alt	18	43	39	100

Jeg synes det er ofte og hver dag, man ikke kan give alle børnene den rette omsorg de har brug for, om det så er en ting som et anerkendende blik eller at føle der er nok tid til at trøste et barn. Og man kan vel aldrig modtage nok anerkendelse/omsorg som barn??

Især de børn jeg kalder gråzonebørn har det svært i en stresset hverdag, hvor der er ikke ordentlig tid til at være nærværende og drage omsorg

Det er meget vigtigt for os at give hvert enkelt barn, det de har brug for og der bliver givet rigtig megen omsorg - desværre er hænderne alt for få - det er et stort pres. I de situationer, hvor der kun er en voksen på stuen, er det meget svært at nå alle børn, og ofte kan man gå hjem med frustration over ikke at kunne udføre sit faglige arbejde ordentligt pga mangel på kollegaer.

Der er ganske enkelt for mange børn i institutionerne og der er ALT for mange krav og opgaver udefra, som det pædagogiske personalet skal løse i hverdagen. TID, TID og atter TID der går fra børnene, og det er jo dem vi skal være her for, og derfor vi har taget en uddannelse. Det bliver sværere og sværere at dække det enkelte barns behov eftersom tiden der er til rådighed bliver mindre og mindre. Fagligt meget frustrerende!!

Svarene er meget afhængige af, om vi er det normerede personale til stede. Hvis der er sygdom m.m., vil det oftere forekomme, at vi ikke har tid til at tage os af ovenstående, men det er ikke ofte det sker, da vi prioriterer omsorgen for vores børn meget.

Der går ikke en dag hvor jeg ikke ærgrer mig over at jeg ikke får lov at bruge min uddannelse fuldt ud.

Det vi tit oplever, er at vi er i færd med at give trøst til et barn, og så opstår der en anden konflikt, vi er nødt til at løse. Det er meget utilfredsstillende at måtte forlade det barn, man er sammen med. Tingene går tit meget stærk i en børnehave med 47 børn i alt, det er jo ikke kun ens "egne" stuebørn jeg skal forholde mig til.

Vi er heldige i skrivende stund at have en studerende i 1. praktikperiode og en person i jobtræning. Men det er bekymrende, at dette skal være nødvendigt for at have den fornødne tid til børnene. Det er min oplevelse at jeg når det, men ser jeg det der er?

Bilag 1

Åbne spørgsmål

Undersøgelsen indeholder en række muligheder for "åbne spørgsmål", dvs. muligheder for svarpersonerne for at uddybe de problemstillinger, der behandles undervejs i spørgeskemaet. De fleste af disse kommentarfelter vedrører specifikke spørgsmål, fx kommentarfeltet med uddybende beskrivelse af madordningen og kommentarfeltet med beskrivelser af temadage m.v. Nogle tendenser i dette materiale er beskrevet tidligere.

Her skal redegøres for tendenserne i de *generelle* kommentarer om undersøgelsen eller om institutionernes dagligdag, der har været mulighed for at afgive i slutningen af skemaerne. 500 svarpersoner har benyttet sig af denne mulighed.

En del svarpersoner gør opmærksom på, at spørgeskemaerne ikke rigtig passer til deres institution, fx fordi de ikke har stueopdeling, fordi det er en specialinstitution eller af andre grunde.

192 kommentarer drejer sig om, at der er for lidt tid til børnene. En del kritiserer således, at opgaver med ledelse og dokumentation m.v. tager for lang tid. Eksempler:

Lederjobbet er blevet mere omfangsrigt. Det er slet ikke div. dokumentation / tjek ifm. med børnearbejdet alene. Det er ikke nok at holde styr på budget og regnskab. Alt skal registreres. Forbrug af øko-fødevarer kontra konventionelle, kr. til energisparende foranstaltninger. Vurdering/opgørelser af "frynsegoder" på arbejdspladsen, fx får medarbejderne gratis kaffe og frugt? Har de arbejdstelefon, kan de opnå særrabatter? I dag har jeg læst elmålere mm. af, som skal indtastes på særlig hjemmeside 1 x måned. Med computeren er det blevet nemmere at spørge os om hvad som helst - og det gør man så. Ikke alt sammen uvedkommende men ak, - tidsforbruget. Så var strømmen gået delvist i huset = snak med elektriker. Forældre hvor arbejds gange og datoer ikke liiige passer ... "Kan vores søn ikke vente 3 dage med at begynde i børnehaven og blive her i vuggestuen"? (Det betyder kontakt til pladsanvisningen, ændre dato for overflytning i div. systemer mm.) Eller nej, jeg kan ikke komme til Jeres rundvisningsdage, kan der ikke liiige laves en rundvisning alene for mig og min familie. Sådanne opgaver er der mange af fordi brugere kvæver muligheder, der passer lige til deres virkelighed hvilket selvfølgelig er godt for dem. MEN de individuelle løsninger tager tid fra den fælles "ressource-kasse"! Så er der øgede krav til tiltag overfor langtidssyge medarbejdere med samtaler mm. Der er øgede krav administrativt omkring ansættelser mm. Fint, men det tager tid..... Nogle gange får jeg den tanke, at der et sted uden for "min" institution sidder alt for mange, der hver især udtænker deres, ofte, gode og fine ideer og nye projekter. Men den praktiske udførsel tænkes ikke ind, nej det sender vi bare ud til institutionerne. Der er for mange tænke-mennesker og for lidt gøre-mennesker.

Dagligdagen er meget præget af alle de ekstraopgaver vi får pålagt af stat og kommune. Graden af dokumentation er steget voldsomt indenfor de sidste par år. Der er langt mindre tid til egentlig pædagogisk arbejde. De basale ydelser bliver skubbet i baggrunden.

Dokumentation er blevet en meget stor del af hverdagen og dermed er der også blevet en del mindre tid i forhold til det direkte arbejde med børnene.

Dokumentation og evaluering - læreplaner, detailplaner og børnemiljøvurdringer har generelt givet flere administrative opgaver både for ledelse og medarbejdere - men i den forbindelse er det vigtigt at pointere at de fleste medarbejdere har fået sat disse tiltag i system og ikke oplever dem som en ekstra pukkel.

Men kommunesammenlægningen med kravet om digitalisering og udlægning af administrative opgaver, har oversteget disse pædagogiske tiltag væsentligt. Vi kører selv løn direkte til KMD, økonomi i Prisme, medarbejderadministration i Opus, personsager mv. i e-doc, ansættelser via Ofir, ajourføring af datablade og brugsanvisninger samt arbejdskadeindberetninger til AT, indhentelse og arkivering af straffe- og børneattester fra Politiet, hjemmesider i sitecore, beregninger af økonomi vs børnetal, forskellige opsætninger og implementering ift. IT. osv. osv.... Endvidere er udviklingen i det postmoderne samfund med differentieringen i normer og opdragelse medvirkende til at skabe en større tilgang af børn i udsatte positioner, dvs. børn som kræver mere i dagligdagen for at kunne inkluderes - fordi de ikke kan fungere i sociale sammenhæng. Disse børn bliver beskrevet til alle de forskellige tilbud og undersøgelser de skal deltage i. Her ligger endnu en administrativ opgave, som koster tid fordi det skal gøres etisk og moralsk ordentligt. Endvidere følger der altid ekstra skriftlige opgaver med.

Ledelsesrummet er indskrænket, der pålægges flere og flere krav fra regeringen. Det skal dokumenteres at man arbejder med disse udviklingstiltag, selvom det flytter fokus fra vores kernekompetence, relationer, som er livsnødvendige for at mennesker udvikler sig. Uddannelsen af nye pædagoger følger ikke disse øgede krav, de nyuddannede pædagoger har ganske enkelt ikke tilstrækkelig teoretisk viden om børns udvikling. At indføre PAU-uddannelser vil forringe kvaliteten af det arbejde som udføres yderligere, idet denne medarbejdergruppes uddannelsesniveau ligger væsentligt under pædagogers, men de skal have en meget høj løn i forhold til deres uddannelsesniveau.

Vi er blevet mere pressede i vores arbejde nu, end vi var før. Grunden er, at der er mange flere skal opgaver end før, læreplaner, sprogvurdering, flere administrative opgaver, såsom ansøgninger til PPR - talepædagoger, lave beskrivelser af børn, flere unødige skemaer der skal udfyldes. Det ville være rart, hvis regering/kommune lod os bruge tiden på det vi er gode til, nemlig at skabe gode trygge rammer og udviklingsbetingelser for vores børn. Vi bruger alt for megen tid på administration, dokumentation osv. Det vælter ind med nye opgaver, inden man kan færdiggøre det der p.t. er gang i - stol dog på, at vi kan, uden at skulle dokumentere alting. Det ville mindske sygefravær, fremme arbejdsglæde og ikke mindst give vores børn en endnu bedre hverdag.

Det kan være svært at beskrive hvor meget personalet bruger i tid til dokumentation, da lederen i institutionen er den der skriver årsplan i henhold til hverdagen som hun deltager i. Vi er "civil ulydige" og bruger ikke tid på lange handleplaner og dokumentation af hverdagen, har en dagbog, som stuerne skriver i, og forældrene læser hver dag, vi fotograferer og har en skærm i garderoben hvor forældrene kan se hvad der er sket i dagens løb. Vi bruger megen tid på "bekymringsbørn" og snakke med forældre til dem for at støtte dem i hverdagen med børnene. Dette har ændret sig i de senere år - at mange forældre har svært ved at sætte grænser for børnene, men opfører sig som kammerater. De tør ikke skælde ud, de forhandler meget med børnene. Vi snakker meget med forældre om, at deres børn indgår i et socialt fællesskab i en daginstitution, og at der ikke kan tages hensyn til det enkelte barn, som alle forældre gerne vil have - det bruger vi meget tid på!!!

Et par svarpersoner er dog tilfredse med dokumentationskravene.

I vores institution bruger vi mere tid på dokumentation i form af logbøger/digitale billeder/ugeplaner/årsplaner/læreplaner/sprogtests .... end vi har gjort tidligere, men vi er utrolig glade for udviklingen. Vi føler at vi arbejder mere målrettet og struktureret med vores pædagogiske mål, og at arbejdet med læreplanerne har øget vores faglighed.

Mange kommentarer handler direkte om personalenormeringen. Eksempler:

Der er alt for mange børn i institutionerne. Der er for mange andre krav og opgaver til personalet. Hvis vi skal give børnene en tryk hverdag og ruste dem til deres videre udvikling i dette fortravlede samfund SKAL og BURDE der gives/være flere ressourcer til vores fremtid. Og så er det et helt vidunderlig og livsbekræftende job, at arbejde med mennesker og være med til at give børnene en ballast til deres videre udvikling. Men vi mangler TID, TID og atter TID. Glæder mig til at høre hvad der er svaret i denne undersøgelse og hvad det videre kan/skal bruges til.

Vi løber stærkere end nogensinde før blot for at nå de mest basale opgaver som bleskift, måltider, hjælp til at tage tøj af og på, konfliktløsning osv. Grænsen for nedskæringer på vores område er for længst nået! Vi taler om råpasning og lappeløsninger de fleste dage efterhånden... Vi smiler og holder hinanden oppe ved, at vi når 25% af de pædagogiske aktiviteter vi gerne vil, og vi tager hinanden med på "arbejdsglæde kurser", hvor vi lærer at sige "UHAA" og kæmpe videre med positiv ånd - men i længden kan og vil vi ikke blive ved på denne måde. Det er ikke det her vi er uddannede til - vi kan meget mere end det, vi har normering til nu, og det er deprimerende at sende børn i skole, som ikke har de kompetencer, vi ved de ville have, hvis vi havde været der for dem på en anden måde. Vi må kæmpe for at få timer tilbage til børnene og sikre deres fremtid i stedet. Det vil være en investering som på sigt kan betale sig. Endnu en besparelse vil være katastrofal og koste rigtig dyrt i den anden ende når børnene skal videre i "systemet". Desuden vil vi miste mange dygtige pædagoger / ledere som vil finde nye leveveje. Det er i forvejen svært at opretholde arbejdsglæden på daginstitutioner i dag, da den har grobund i et højt fagligt miljø, hvor tingene går op i en højere enhed, og børn og voksne trives og udvikles...

Det er hårdt at være ene på stuen, man skal være "på" hele tiden,

Der er de senere år kommet rigtig mange "skal" opgaver ud til institutionerne. Fra regeringens side ved man ikke nok om, hvad der i forvejen ligger af tvungne opgaver. De gør sig simpelthen ikke umage nok inden for det pædagogiske felt. Når man ser på den samlede mængde, er der utroligt mange af opgaverne, der overlapper hinanden (fortæller det samme): Børnemiljøvurderinger, læreplaner, sprogvurderinger og nu til sidst kvalitetskontrakter. Det er givne opgaver - udover disse har de fleste kommuner årsplaner samt virksomhedsplaner oveni. Når man tænker over, at der i dag år 2010 på landsplan er så lidt personale, som nogensinde før, kan man kun undre sig over den manglende dømmekraft, der er fra statens side.

Hverdagen er blevet meget mere stresset og presset for ALLE medarbejdere. Børnene er blevet mere urolige. Der er mange børn med specielle behov der skal inkluderes uden støttetimer. Der er kommet mange og nye opgaver for såvel leder som pædagoger

Efter 10 år i faget (som jeg i øvrigt holder af og har tænkt mig at fortsætte i, så længe jeg føler jeg kan forsvare det) er det mig en gåde, hvordan politikere og kommune mener at vi skal kunne opfylde alle visioner, udviklings- og omsorgsopgaver med de normeringer og ressourcer vi

tildeles... I dagens "bedste sendetid" skal jeg og mine kolleger hver især tage vare på børn, der har meget forskellige behov (herunder børn med eller uden diagnoser, børn der er i forskellige vanskeligheder og helt almindelige velfungerende børn, der gerne vil noget mere!!!) Vi kan ikke dække alle behov, men vi forsøger...!! Vi arbejder hårdt, har travlt og må ofte sænke ambitioner, så den nære omsorg må komme før de flotte forkromede projekter...

Det er blevet psykisk hårdere, på grund af besparelserne, vi skal løbe stærkere og der er ingen faste vikarer ved sygdom.

Jeg føler at vi gennem de sidste mange år har fået presset flere børn ind på stuerne, udelukkende på grund af økonomi. Vi er kun lige til nød det personale, vi er normeret til, og det betyder at læsset vælter, ved den mindste form for fravær, vikarer er der jo ikke råd til. Det kan være svært at få afviklet sine afspadsringstimer, som er vel fortjent, samt et puslespil hvis man ønsker at holde ferie. Der er for mange dage hvor jeg går hjem, med følelsen af at jeg ikke nåede det hele.

Det er vanskeligt at bevare glæden og fokus på det gode børneliv, når der hele tiden varsles besparelser. Københavns Kommune har aktuelt meldt ud, at der skal spares 320 mill. kr. i vores forvaltning i 2011. Endvidere hævder man, at de små institutioner ikke udvikler sig og mangler sparring, hvorfor man taler om fusioner og meget store enheder. Det hænger ikke sammen med, at vi er en meget efterspurgt institution, der kunne skifte alle 33 børn ud med nye børn fra ventelisten i morgen, hvis det blev aktuelt. At forældrene efterspørger os begrundes de med vores engagement, nærvær og helt igennem fine måde at være i ustandselig udvikling, så vi matcher kravene og den tid vi lever i. Vi kan ikke se, at sammenlægninger kan give den fornødne besparelse uden at der samtidig vil ske forringelser. Mange børnefamilier har utroligt travlt, hvilket vi kan mærke på børn, der higer efter nærvær og omsorg, og hvis vi skal give den optimale omsorg, skal vi være 1 pædagog til 6 -7 børn. Flere børn pr. voksen giver alt for mange børn, der strides og børn der bliver apatiske. I det lange løb vil en evt. besparelse hurtigt kræve større behov for ekstra midler til støttekorps og andre inklusionrettede opgaver. Efter vores bedste overbevisning vil samfundet sætte til ved yderligere besparelser. Langt hellere skulle kommunerne tale med deres ledere og sammen med dem pejle efter de bedste og billigste løsninger. Kommunerne bør understøtte de innovative kræfter i stedet for at presse dårlige løsninger ned over hovedet på os

Meget presset hverdag, vi mærker tydeligt besparelser, har indenfor det sidste år haft 3 langtidssygemeldinger grundet arbejdsbetinget stress. Vi er 10 ansatte incl. fuldtids leder. Skal hele tiden ændre arbejdstider for at dagen kan hænge sammen, og kan ofte opleve, at vi mangler 3 voksne uden der er sat vikar på. Lederen går nogle gange ind og er vikar, men hun er ikke en arbejdskraft, som vi kan regne med, hun går ofte væk fra stuen til telefoner og andet

Det mærkes meget at vi er blevet skåret i personaletimer. Vi har de samme opgaver og papirarbejde der skal laves, men hverken forældre eller embedsmændene ved kommunen mærker reelt til vores nedskæringer, idet vi som pædagoger er hamrende gode til at udføre samme arbejde med mindre bemanning. Det skal helst ikke kunne mærkes på servicen eller kvaliteten at vi har færre voksne ansat. Dog kan det mærkes på sygefraværet, og personalet giver udtryk for at de er stressede og flere har symptomer på stress/depressioner.

Stresset hverdag hvor sygdom, afspadsring og ferie gør det svært at få hverdagen til at hænge sammen. Der er som regel ingen vikardækning ved disse.

Vi synes at antallet af børn kontra kvadratmeter er ringe. Hvert barn har 2 kvadratmeter inklusiv pladsen under bordene. Det er lige i underkanten.

Der er 76 kommentarer vedrørende selve undersøgelsen. En del er kritiske, fx fordi man tvivler på, at institutionernes hverdag kan indfanges rigtigt i et spørgeskema. Eksempler:

Synes alle disse tal ikke kan bruges til så meget, da det ikke beskriver en dag i vuggestuen. Vi tager meget hensyn til det enkelte barn og barnets rytme. Derfor er det f.eks ikke alle der er på legepladsen samtidig og vi har aldrig samlet 12 børn på en gruppe, men altid delt os over flere grupperum.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i en rigid opfattelse af organiseringen af arbejdet i en daginstitution.

Jeg synes ikke at skemaet og opgørelsen af børn kontra personale giver et tydeligt billede af en hverdag i en vuggestue. Det er igen skrivebordsarbejde, da det ikke kan gøres op på den måde.

- *Er der taget højde for de børn der hænger i gardinerne og kræver en voksens opmærksomhed hele tiden?*
- *Er der taget højde for den forældre der er ved at kaste sit barn ud af vinduet fordi hverdagen er svær og som vi her og nu må give vejledning?*

Er der taget højde for de forældre der "kræver" speciel opmærksomhed og i en afhentningssituation når vi kun er 2 ansatte tilbage til 9 børn kræver hjælp til at finde barnets sutsko?

Ud over dette er vi en institution der ikke gør det meget i det skriftlige, da vi mener at vores tid skal bruges til kerneydelsen - nemlig at give børnene en tryk og rolig hverdag hvor de "lærer" ved at være sammen med nærværende voksne der har arbejdsglæde

Den undersøgelse kan ikke bruges til at vise hvordan virkeligheden er i vores vuggestue. Det er mennesker, vi arbejder med og vi er også mennesker. Ydermere har hvordan vi klarer dagen, meget at gøre med struktur, effektivisering og prioritering af vores arbejder. Så en kvantitativ undersøgelse kan give et misvisende billede, hvorimod en kvalitativ undersøgelse vil give et anden billede.

Det har været svært at svare på mange af spørgsmålene, da dagene i en institution ser meget forskellige ud i forhold til hvor meget personale der er, pga. sygdom, møder osv.

Der er dog også enkelte rosende kommentarer til undersøgelsen:

Denne undersøgelse er virkelig relevant. Da det er meget vigtigt at alle får at vide, hvor lidt tid der er til børnene i vores institutioner. Vi glæder os til at høre resultaterne.

Bilag 2

Metode

Undersøgelsen er gennemført som en spørgeskemaundersøgelse i det internetbaserede program "Inquisite", som hostes af uni-c.

Institutionerne er kontaktet pr. e-mail. Disse e-mails er tilvejebragt således:

- Fra Danmarks Statistik er modtaget en liste over alle vuggestuer, børnehaver og aldersintegrerede institutioner, som Danmarks Statistik havde registreret efteråret 2009.
- Via de kommunale hjemmesider og andre relevante hjemmesider er der fundet e-mail adresser på hver enkelt institution.
- Hvis der på de kommunale hjemmesider forekommer nye institutioner, som ikke er med i Danmarks Statistiks liste, er disse medtaget. På den måde er der fundet frem til 4656 institutioner.
- I første omgang blev der fundet e-mails på 94 pct. af disse institutioner. Efter første udsendelse måtte en del dog sorteres fra som ukorrekte. Disse e-mailadresser er undersøgt på ny, hvorefter der er 4185 fungerende e-mail adresser tilbage, svarende til 90 pct. af institutionerne.

Hver institution har fået et individuelt link til to spørgeskemaer:

- Et skema til lederen, som handler om rammer: Børnetal, åbningstider, personale, lukning, budgetter m.v.
- Et skema til en stuemedarbejder om hverdagen på stuerne. Bureau 2000 har bedt om, at dette skema udfyldes på den stue, som kommer først i alfabetet og af den medarbejder på stuen, hvis navn kommer først i alfabetet. Det er dog Bureau 2000s indtryk, at stuerne i mange tilfælde har valgt at lade en anden medarbejder udfylde skemaet. 88 pct. af svarpersonerne er således pædagoger, hvilket betyder, at denne personalegruppe er overrepræsenteret.²¹

Institutionerne har svaret over nettet. Der er udsendt flere påmindelser. 2004 institutioner har i et eller andet omfang udfyldt mindst ét af skemaerne. Det svarer til 48 pct. af de institutioner, Bureau 2000 har korrekt email adresse for.

Svarprocenten varierer dog fra kommune til kommune. I København er der fx svar fra 234 institutioner, hvilket giver en svarprocent på 50. I Århus er der kun svar fra 59 institutioner, svarende til, at 18 pct. har deltaget i et eller andet omfang.²²

---

²¹ Dette er dog ikke noget problem. Tværtimod må uddannede pædagoger antages af have et godt overblik over stuerne hverdag.

²² Den lave svarprocent for Århus hænger antagelig sammen med den særlige struktur med områdeledelse.

Der er imidlertid deltagelse fra institutioner i alle 98 kommuner. Ved analyser af, hvordan det ene eller det andet forhold ser på ud landsplan, kan man på den baggrund opnå en stor grad af nøjagtighed ved at vægte op. Den anvendte vægt er beregnet som den reciprokke værdi af den svarprocent, som er fundet for den enkelte institutionstype i den enkelte kommune.

Ved analyser af, hvor mange børn, der er omfattet af det ene eller det andet forhold, er der yderligere vægtet med institutionernes børnetal.

Det skal understreges, at mange af de 2004 besvarelser kun indeholder svar på en del af de stillede spørgsmål. For mange institutioner foreligger desuden kun svar på spørgsmålene i det ene skema.

Alligevel er det Bureau 2000s opfattelse, at de indkomne svar gør det muligt med stor nøjagtighed at vurdere, hvordan forholdene tager sig ud på landsplan. Det vil formentlig også på et senere tidspunkt være muligt at se nærmere på forholdene i de enkelte kommuner – dog næppe alle kommuner.

Den beskrevne vægtning på hhv. institutions- og børneniveau er anvendt igennem hele rapporten. Dog er der en undtagelse i de dele af kapitel 10, som handler om sammenhængen mellem oplevelse af omsorg og baggrundsforhold i form af personalenormering.

Her må udsagnene vedr. oplevelse af ikke at kunne give omsorg, betragtes som individuelle udsagn, som har samme vægt, hvad enten svarpersonen kommer fra en kommune med stor eller lille samlet svarprocent eller fra en stor eller lille institution.

Regressionsanalyserne er gennemført i SAS-proceduren PROC LOGISTIC.